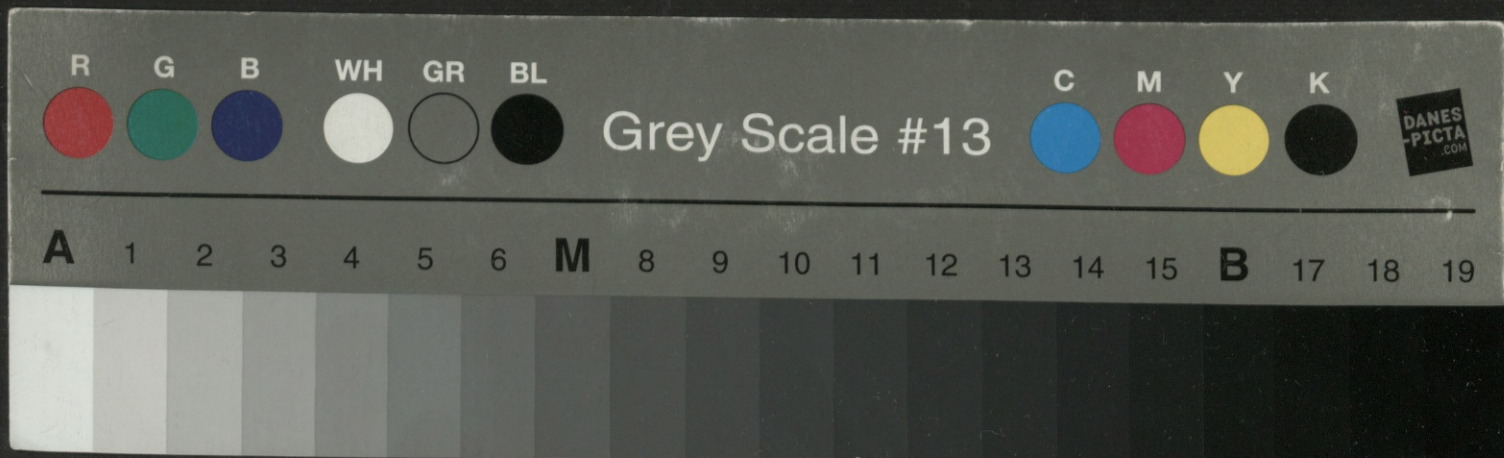

POLITECHNIKA SZCZECIŃSKA
INSTYTUT NAUK EKONOMICZNYCH I SPOŁECZNYCH

JAN BOGUTYN

ŚRODKI DYDAKTYCZNE
W WYKŁADZIE EKONOMIKI OBRONY
(Materiały pomocnicze)

SZCZECIN 1980

POLITECHNIKA SZCZECIŃSKA
INSTYTUT NAUK EKONOMICZNYCH I SPOŁECZNYCH

JAN BOGUTYN

ŚRODKI DYDAKTYCZNE
W WYKŁADZIE EKONOMIKI OBRONY
(Materiały pomocnicze)

SZCZECIN 1980

POLITECHNIKA SZCZECIŃSKA

INSTYTUT NAUK EKONOMICZNYCH I SPOŁECZNYCH

JAN BOGUTYN

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

W WYKŁADZIE EKONOMIKI OBRONY

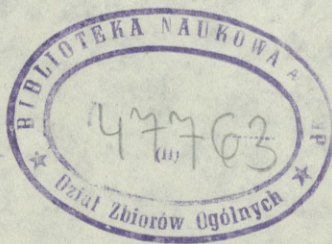
(Materiały pomocnicze)

SZCZECIN 1980

Opiniodawca
WACŁAW STANKIEWICZ

Opracowanie redakcyjne
BARBARA BOROWY

Wydano za zgodą
REKTORA POLITECHNIKI SZCZECIŃSKIEJ
z dnia 6. 04. 1979 r.

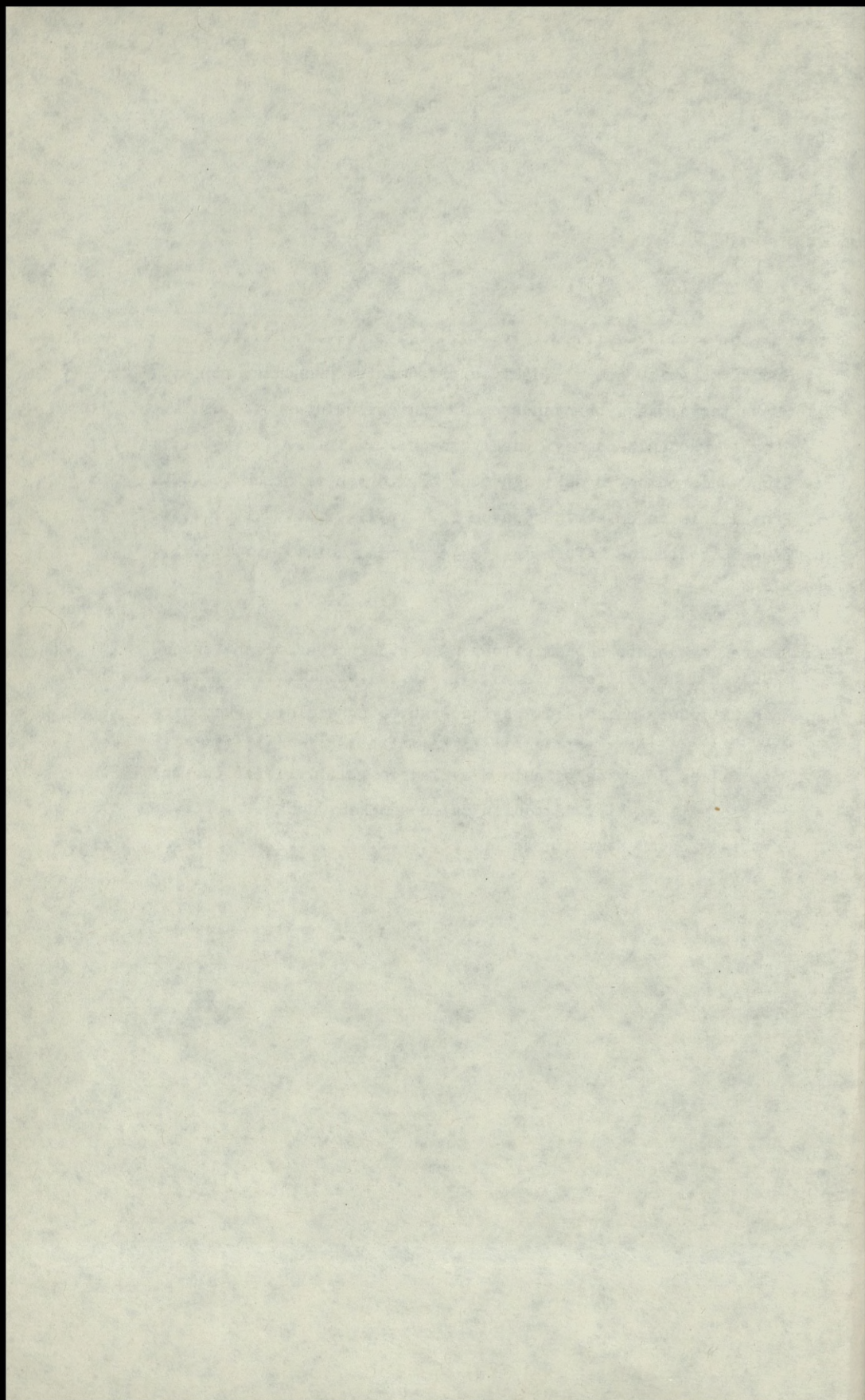

WYDAWNICTWO POLITECHNIKI SZCZECIŃSKIEJ

Wydanie I Nakład 500 Format B-5 S.Z.Graf. III. A 3189-80

S P I S T R E Ś C I

	Str
W s t ę p	5
1. Środki aktywizujące w dydaktyce przedmiotu: Ekonomika obrony..	7
2. Charakterystyka wybranych środków audiowizualnych	11
3. Sposób wykonania pomocy dydaktycznych	14
4. Stosowanie pomocy dydaktycznych w niektórych tematach	15
5. Prowadzenie zajęć seminaryjnych	21
6. Zajęcia kontrolne i forma zaliczeń z przedmiotu.....	24
A n e k s y	
1. Program wykładu z ekonomiki obrony w wyższych szkołach ekono- micznych i na politechnikach	26
2. Spis i wzory materiałów poglądowych do przedmiotu: Ekonomika obrony	31
3. Opis filmów do wykorzystania w wykładzie	91
4. Przykłady tematyki i zagadnień zajęć seminaryjnych	96
5. Przykłady pytań kontrolnych	99

W S T Ę P

Podjęcie tematu z dziedziny dydaktyki przedmiotu Ekonomia obrony w szkole wyższej wynika z potrzeb wymiany doświadczeń. Dodatkowym czynnikiem inspirującym autora były dyskusje wykładowców w czasie krajowych konferencji wykładowców ekonomiki obrony na temat niektórych środków audiowizualnych stosowanych w Politechnice Szczecińskiej i percepcji wykładu z ekonomiki obrony przez studentów Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego. Jest to też próba wyjścia naprzeciw pilnym potrzebom dydaktycznym dotyczącym nie tylko tego przedmiotu.

Z racji tak nakreślonego tematu ograniczę się do przedstawienia środków aktywizujących w dydaktyce przedmiotu, praktycznego zastosowania pomocy naukowych w niektórych tematach, organizacji zajęć seminaryjnych i kontrolnych oraz technicznej strony wykonania pomocy. Zamieszczone w końcowej części szkice i tabele, spis filmów przydatnych do zajęć, przykłady pytań kontrolnych i tematów zajęć seminaryjnych mogą okazać się pomocne dla prowadzących wykłady.

Rozwijanie nowoczesnej dydaktyki, poszukiwanie najbardziej skutecznych form i metod nauczania ma zapewnić studentom niezbędną wiedzę, rozwijać ich aktywność, inwencję, krytyczne myślenie i umiejętność podejmowania decyzji w określonych sytuacjach. Takie działanie zgodne jest z gwałtownym rozwojem naukowo-technicznym, szybkim obiegiem informacji naukowej i przemianami społeczno-politycznymi. Rozwój dydaktyki spowodowany koniecznością intensyfikacji szkolenia zmierza do doskonalenia metod konwencjonalnych oraz nauczania programowego i problemowego, jak też szerszego stosowania środków wzrokowo-słuchowych. Stosunkowo prostą i w miarę nowoczesną metodą będzie zastosowanie technicznych środków dydaktycznych w czasie wykładu. Unowocześnienie dydaktyki niewątpliwie będzie wymagało dodatkowego wysiłku wykładowców, ale też pozwoli racjonalniej wykorzystać dość skromny wymiar czasu przeznaczanego na wykład, a także osiągnąć właściwe efekty dydaktyczno-wychowawcze.

Przedmiot ekonomika obrony został wprowadzony do zreformowanych planów studiów ekonomicznych w roku 1973 jako przedmiot cywilny i jest wykładany na ostatnich latach nauki. Nieduży wymiar godzin wykładu pozwala omawiać najistotniejsze problemy teorii i praktyki tworzenia oraz funkcjonowania systemu gospodarki obronnej. Złożoność zespołu zjawisk, jakie wynikają z potrzeb gospodarczo-obronnych wychodzi dziś poza ramy wojska. O tym pisał prof. W. Stankiewicz: "Obrona i dydaktyczno-wychowawcza działalność nie jest wyłącznie domeną sił zbrojnych, lecz wynika z całokształtu warunków społeczno-politycznych ustroju, które realizowane są na wielu frontach naszego działania". Przedmiotem ekonomiki obrony jest badanie praw i prawidłowości procesu gospodarowania, w którym zaspokajane są potrzeby obronne tak w czasie pokoju jak i prowadze-

nia wojny. Jest to więc dyscyplina ekonomiczna, która wyraźnie przekracza granice czasowe konfliktu wojennego i obejmuje okresy zagrożenia wojennego i pokoju^{1/}. Współczesna socjalistyczna ekonomika obrony zakresem swych badań obejmuje wiele procesów gospodarczych i społeczno-gospodarczych istotnych z punktu widzenia naszej doktryny obronnej, tj. zespołu uznanych poglądów na temat charakteru grożącego nam konfliktu zbrojnego. Wymaga ona jednocześnie pogłębionego rozeznania międzynarodowych stosunków politycznych i gospodarczych oraz powszechnej historii kraju i świata. Jak każda dyscyplina wiedzy ekonomika obrony obok rozważań teoretycznych służy praktycznymi radami w kształtowaniu polityki obronno-gospodarczej naszego kraju.

Wykład z ekonomiki obrony spełnia jedno z zadań w funkcji obronnej państwa przez popularyzowanie wiedzy, emocjonalne wiązanie młodzieży z problematyką obrony, przekazywanie doświadczenia wojen, a głównie wojen wieku XX, szkoli i przygotowuje do zadań obronnych przyszłych kierowników produkcji i pracowników organów zarządzających.

Przedmiot zdobywa stopniowo właściwą rangę w dyscyplinach akademickich wywołując coraz większe zainteresowanie przede wszystkim wśród studentów. Dużą zasługą jest w tym Departament Studiów i Badań Uniwersyteckich, Ekonomicznych i Pedagogicznych Ministerstwa Nauki Techniki i Szkolnictwa Wyższego, jak też Wydziału Nauk Ekonomicznych Wojskowej Akademii Politycznej im. F. Dzierżyńskiego. Rośnie także kadra nauczycieli akademickich zajmujących się problematyką ekonomiki obrony, czego dowodem jest ich udział w opracowaniach naukowych. Przykładem jest wydany w roku 1976 skrypt centralny do wykładów "Ekonomika obrony" przy udziale pracowników naukowych wielu uczelni^{2/}. Jednocześnie rodzą się koncepcje prac badawczych, których podjęliby się nie tylko zainteresowani przedmiotem wykładowcy. Znaczną rolę mogłyby spełnić wydziały i instytuty specjalistyczne wszystkich uczelni, ukierunkowując badania na niektóre zagadnienia teorii i praktyki obronno-gospodarczej krajów socjalistycznych i państw kapitalistycznych. Rysuje się więc możliwość uruchomienia szerszego warsztatu naukowego, w którym nie małą rolę mogliby odegrać przedstawiciele środowiska cywilnego szczególnie że zostały uznane instytucjonalnie potrzeby rozwijania powyższej problematyki.

Jeżeli te sygnały powiążemy z uruchomieniem seminariów magisterskich, jak np. na Uniwersytecie Warszawskim i w Szkole Głównej Planowania i Statystyki oraz z sugestią Departamentu Studiów i Badań Uniwersyteckich włączenia ekonomiki obrony do przedmiotów seminaryjnych i kur-

1/ *Ekonomika obrony* /materiały do wykładów/, Poznań 1976, s. 15.

2/ *Ekonomika obrony*, op. cit. W druku znajdują się materiały z kolejnego seminarium wykładowców ekonomiki obrony na temat: *Potencjał obronno-ekonomiczny* /teoria i praktyka/.

sowych na pierwszym i drugim roku studiów na kierunkach ekonomicznych w akademiach ekonomicznych, uniwersytetach i politechnikach, a może i w akademiach rolniczych, zagadnienie dydaktyki oraz jej doskonalenia staje się bardzo aktualne.

Ekonomika obrony jest dyscypliną młodą. Nie posiada jeszcze odpowiedniego zaplecza badawczego i dydaktycznego. Wykładowcy wkładają wiele pracy w poszukiwanie literatury, materiałów, odbywanie konsultacji i takiego uatrakcyjnienia wykładu, by znalazł zrozumienie i wzbudził zainteresowanie w środowisku akademickim. Dla większości nauczycieli akademickich, zaawansowanych już w pracy naukowej w określonej dziedzinie, ekonomika obrony jest dodatkowym przedmiotem. Pojawiło się też niebezpieczeństwo wycofywania się wykładowców z tego przedmiotu. Słusznym wydają się działania MNSzWiT zachęcające wykładowców do stabilizowania się i podejmowania prac badawczych w tej dziedzinie /system ulg, dodatków specjalnych, wyróżnień/.

Pogłębieniu tego zainteresowania służą w Politechnice Szczecińskiej referaty i koreferaty opracowywane przez samych studentów i wygłaszane na zajęciach, stosowane szeroko środki audiowizualne oraz gromadzona literatura przedmiotu. Zostały podjęte starania, by dla zainteresowanych przedmiotem uruchomić w przyszłości seminarium magisterskie z tej dziedziny. Kolejne spotkania wykładowców na ogólnokrajowych konferencjach pozwalają na szeroką dyskusję i wymianę poglądów oraz podejmowania działań w celu stworzenia lepszych warunków rozwoju tej dyscypliny.

Szkolenie z zakresu ekonomiki obrony uwarunkowane jest społeczno-psychologicznymi postawami studentów. Jeszcze do dziś - choć w niewielkim procencie, niektórzy studenci, a niekiedy nauczyciele akademicy utożsamiają przedmiot z wiedzą zdobywaną w Studium Wojskowym. Niewątpliwie istnieje korelacja między wiedzą wojskową a gospodarczo-obronną jako złożony zespół zjawisk. Chodzi jednak głównie o ścisłe i wielostronne więzi ekonomiki obrony z ekonomią polityczną i ekonomikami szczegółowymi, ponieważ formułuje ona swoje tezy zgodnie z ogólnymi prawami materializmu historycznego i marksistowskiej ekonomii politycznej. Jednocześnie ekonomika obrony stanowi integralną część tej wiedzy, która służy patriotycznemu wychowaniu obywateli i praktyce systemu gospodarki obronnej.

1. ŚRODKI AKTYWIZUJĄCE W DYDAKTYCE PRZEDMIOTU EKONOMIKA OBRONY

Zasada poglądowości, bądź ściślej "ogłędowości", stanowi najpowszechniej uznawaną zasadę dydaktyczną. Opierając się na wykresach, obrazach, danych można lepiej poznać i zrozumieć wpływ poszczególnych elementów gospodarki na system przygotowań obronnych, pogotowia wojen-

nego i wojny.

Jan Bogusz pisze: "Posługując się środkami poglądowymi na zajęciach zabiegamy o wywołanie nie tylko aktywności szkolnych poprzez oddziaływanie na ich analizatory, ale również pobudzanie ich aktywności myślowej poprzez odpowiednie kierowanie spostrzeganiem za pomocą słowa. Inaczej mówiąc zasada poglądowości wymaga kształtowania pojęć ... o rzeczywistości w oparciu o spostrzeżenia bądź wyobrażenia przedmiotów, przy współdziale procesów myślowych, kierowanych przez prowadzącego zajęcia za pomocą słowa. Ma to więc być stałe współdziałanie słowa ze środkami poglądowymi"^{3/}.

Proces zdobywania wiedzy za pośrednictwem środków dydaktycznych powinien być procesem kierowanym przez wykładowcę. Kierowanie działalnością poznawczą odbywa się przez zwracanie uwagi na istotne cechy i zjawiska, przez ukazywanie ważnych zależności i związków między elementami. W starej filozofii chińskiej spotykamy twierdzenie, że rysunek wart jest więcej niż tysiące słów. W tematyce ekonomiki obrony - gdzie często odwołujemy się do doświadczeń historycznych - obraz, wykres, zestawienie tabelaryczne potencjału wojenno-ekonomicznego stron oraz analiza zjawisk są ważnym elementem kształcenia. Dlatego też dużego znaczenia nabierają środki wzrokowe w dydaktyce przedmiotu, co znalazło potwierdzenie w dotychczasowej praktyce.

Wiktor Szczërba, mówiąc o eksperymencie pedagogicznym, podkreśla, że: "nie ma i nie może być w społeczeństwie socjalistycznym stabilnych schematów dydaktyczno-wychowawczych. Uznanie przez wychowawcę stabilności, niezmienności systemu pedagogicznego skazuje go na martwość, na zacońanie"^{4/}. W innym miejscu podkreśla, że: "umiejętność korzystania z doświadczeń przeszłości, wzbogacanie ich nowymi oraz przewyżczanie skostniałych i przestarzałych zasad stanowi ważny bodziec postępu pedagogicznego"^{5/}. Wydaje się, że efektywny postęp w nauczaniu nie tylko w szkole wyższej można osiągnąć przy pomocy środków dydaktycznych i na nie zwrócić główną uwagę.

Analizując dotychczasowe doświadczenia można stwierdzić, że im bardziej szeroki i złożony jest zakres wiedzy, którą studenci mają opanować, tym bardziej niezbędne staje się stosowanie nowoczesnych środków aktywizujących działalność poznawczą słuchaczy. Umiejętne ich zastosowanie staje się w okresie rewolucji naukowo-technicznej i gwałtownie pomnażających się informacji podstawowym warunkiem zwiększenia efektywności nauczania.

Z ogłoszonych w roku 1967 badań Międzynarodowej Audiowizualnej Komisji Pracy wynika, że 87 % wrzeń odbiera człowiek wzrokowo, a 9 %

3/ J. Bogusz: Dydaktyka wojskowa, Warszawa 1969, s. 66.

4/ W. Szczërba: Eksperyment pedagogiczny w wojsku, Warszawa 1969. s. 5.

5/ Tamże, s. 6.

słuchowo. Z tego co widzi człowiek przyswaja sobie 40 %, a z tego co słyszy - 20 %, natomiast z tego, co jednocześnie widzi i słyszy - 80 %. Z informacji przeczytanych utrwała się w pamięci człowieka 10 %, z informacji usłyszanych 10 %, a z informacji obrazowo-wizualnych 30 %. Jeżeli zastosuje się metodę audiowizualną, to w pamięci szkolonego pozo-
 stanie 50 % przekazanych informacji, a czas szkolenia zmniejszy się od 20 % aż do 40 %^{6/}.

Zastosowanie nowoczesnych środków dydaktycznych sprzyja rozwijaniu aktywności i samodzielności słuchaczy w procesie nauczania, ułatwia przekazywanie i przyswajanie materiału, stwarza lepsze warunki kształcenia.

W praktyce dydaktycznej spotkać możemy niesłuszne opinie, jakoby metody nauczania są jednoznaczne ze środkami nauczania. Metoda nauczania, to racjonalny sposób organizowania umysłowej działalności poznawczej ucznia, zapewniający mu warunki opanowania wiedzy zgodnie z celami kształcenia. Wymienię tu tylko najczęściej występujące metody: problemowa, inscenizacyjna, aktywizująca, podająca, sytuacyjna itp.^{7/} Środki dydaktyczne mają za zadanie stworzyć lepsze warunki kształcenia i realizacji celów nauczania poszczególnych przedmiotów. Należy podkreślić, że istnieje konieczność synchronizacji metod, środków i technik nauczania z treściami, które zamierza się przekazać lub przedyskutować ze słuchaczami. Metody i odpowiadające im środki należy wiązać z celami działania dydaktycznego, podporządkowanemu określonej treści. Podstawowym miernikiem stosowania środków dydaktycznych przy stosowaniu metod tradycyjnych, jak również aktywizujących powinno być kryterium poznawcze, pozwalające uwzględnić rodzaj trudności zawartych w materiale merytorycznym.

Jeśli wiadomo, że słuchacze nie dysponują wystarczającą wiedzą, wówczas dominować powinny metody podające. W wymienionej sytuacji, a szczególnie wtedy, gdy słuchacze nie dysponują odpowiednią wiedzą odznaczającą się wysokim stopniem abstrakcji - stosowanie właściwych środków dydaktycznych z odpowiednio dobranymi przykładami pozwala lepiej zrozumieć zjawisko.

Metody poglądowe mogą być stosowane zarówno przy wykorzystaniu tradycyjnych sposobów przekazu, jak też w trakcie stosowania metod aktywizujących. W każdym przypadku mają one swoją specyfikę, ponieważ w istocie rzeczy są techniką, która może być stosowana w realizacji różnych celów.

Metody poglądowe polegają na posługiwaniu się właściwymi środkami

6/ J. Bogusz: Dydaktyczne problemy szkolenia ideowo-politycznego w wojsku, Warszawa 1969.

7/ Por. W. Okoń: Zarys dydaktyki ogólnej. Warszawa 1970; E. Erasmus: Metodologiczne problemy dydaktyki nauk politycznych, Warszawa 1977.

poglądowymi. Środki poglądowe jako pomoc dydaktyczna powinny być podporządkowane zasadzie sugestywności i komunikatywności informacji ustnej, a przez to ułatwiać opanowanie wiedzy. Dodatkowym czynnikiem przemawiającym za coraz powszechniejszym stosowaniem środków dydaktycznych jest również to, że mają wszechstronną możliwość oddziaływania na odbiorców. Przybliżają wydarzenia czasowe, konkretyzują je w postaci obrazu, oddziałują na sferę emocjonalną i psychiczną słuchaczy.

W zasadzie można wyodrębnić dwie funkcje środków podługowych:

- 1/ jako źródło informacji o faktach,
- 2/ jako ilustrację uogólnień^{8/}.

Pierwszą funkcję mogą spełniać wykazy, schematy, tabele, które przekazują w krótkim czasie znaczną liczbę informacji, zwłaszcza gdy są połączone z objaśnieniem wykładowcy, bądź interpretowane przez słuchaczy. Tę drugą funkcję będą spełniać schematy, filmy i przezrocza ilustrujące struktury poznanych przez słuchaczy zagadnień. Nawet najlepiej wyjaśniony problem zbrojeń i postępu technicznego w tej dziedzinie będzie słabiej wpływał na słuchaczy, niż połączenie tego wyjaśnienia z zestawem obrazów, tablic, czy wreszcie z filmem ukazującym narastający proces doskonalenia techniki wojennej we współczesnym świecie. W tym ostatnim przypadku można ograniczyć w wykładzie metodę słowną.

Ogólnie można wyodrębnić proste środki dydaktyczne - podręczniki, skrypty, wykresy, schematy, przezrocza, środki mechaniczne takie jak: magnetofon, epidiaskop, rzutnik, itp. oraz środki automatyzujące proces dydaktyczny, np.: maszyny dydaktyczne, laboratoria językowe.

Na wstępie już należy stwierdzić, że mimo powszechnej akceptacji stosowania środków audiowizualnych i urządzeń automatycznych, nie należy przeceniać ich roli. O wynikach nauczania decyduje wykładowca, jego słowo, postawa, zaangażowanie. Techniczne środki nauczania mogą stać się dodatkowym narzędziem w ręku wykładowcy w całym procesie pracy dydaktycznej.

W literaturze spotkamy wiele sposobów klasyfikacji środków dydaktycznych. Ogólnie można przyjąć, że będą to:

- wizualne - zapewniające odbiór za pomocą wzroku;
- audytywne - działające na słuch;
- audiowizualne - wysyłające bodźce wzrokowe i słuchowe.

Celowo ograniczam się do tej klasyfikacji, ponieważ zakres oddziaływania ich na ogół zapewnia modernizację procesu nauczania i uczenia się ekonomiki obrony.

Dydaktyczne wartości technicznych środków nauczania w zasadzie uzależniają się od ich właściwości technicznych oraz od umiejętności wykorzystania przez wykładowcę.

8/ Por. S. Słomkiewicz: Dydaktyczne problemy kształcenia politycznego. Warszawa 1973, s. 124-131.

Stosowanie środków dydaktycznych może w pierwszym okresie przysparzać dodatkowej pracy. W miarę zdobywania doświadczeń i umiejętności posługiwania się nimi okażą się dużą pomocą w czasie wykładu i seminarium. Nie należy zrażać się w wykorzystaniu środków dydaktycznych ich niedostatkami, brakiem warunków czy początkowymi trudnościami^{9/}. Na początku można zastosować wybrany, najbardziej powszechny środek - barwną planszę, rzutnik pisma. Ich użycie winno determinować określona sytuacja dydaktyczna, o ich znaczeniu zaś będzie decydowała funkcja jaką wyznaczamy im w procesie nauczania, uwzględniając pomoc jaką stanowią dla prowadzącego zajęcia.

Należy stwierdzić, że podstawowym warunkiem efektywnego stosowania zasady poglądowości jest dobre przygotowanie zajęć. W przygotowaniu tym można wyróżnić takie elementy: określenie celu zajęć, analiza możliwości zastosowania środków dydaktycznych, zaprogramowanie i wykonanie pomocy poglądowych, wcześniejsze sprawdzenie i wypróbowanie ich działania.

Stając wobec konieczności unowocześniania metod kształcenia w oparciu o środki dydaktyczne, musimy przygotować do tego zadania nie tylko bazę szkoleniową i materialną, lecz także kadrę nauczającą i studentów. Ponieważ środki dydaktyczne przejmują niektóre obowiązki wykładowcy, modyfikują ich rolę w przekazywaniu wiadomości, należy poznać ich rodzaje, działanie i nabyć umiejętności posługiwania się nimi.

2. CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH ŚRODKÓW AUDIOWIZUALNYCH

Przedstawiam spośród wielu typów technicznych środków dydaktycznych tylko te, które mogą być najbardziej przydatne w pracy wykładowcy. O wyborze zadecydowała ich użyteczność wypróbowana w praktyce i dostępność. Dlatego w większości będą to urządzenia krajowej produkcji i będące w wyposażeniu uczelni wyższych.

2.1. Rodzaje projekcji

Projekcja jest to rzutowanie na ekran obrazu uzyskanego z materiałów przezroczystych lub nieprzezroczystych za pomocą urządzenia optycznego. Projekcja diaskopowa polega na prześwietlaniu obrazu naniesionego na materiał przezroczysty /szkło, błona fotograficzna, folia przezroczysta/ i uzyskanie powiększenia na ekranie. Projekcja episkopowa występuje wówczas, gdy uzyskujemy na ekranie obraz z materiałów nieprzezroczystych /zdjęcia, rysunki, tekst z książek/ w wyniku odbicia pro-

9/ Dużej pomocy wykładającym ekonomikę obrony udzieliła Politechnika Szczecińska, przekazując do wszystkich uczelni 40 sztuk jedno- i wielobarwnych plansz na przezroczystej folii na grafoskop typu "Lech". W przygotowaniu są przezroczka kolorowe na automatyczny rzutnik "Diapol".

mieni świetlnych i skierowania ich na ekran.

W wykładzie ekonomiki obrony często posługujemy się projekcją wykorzystując różnego rodzaju zestawienia, tablice, dane porównawcze dla ilustracji poszczególnych tez i zagadnień. Będą to w wielu przypadkach pomoce z materiału nieprzezroczystego i do tego celu posłuży nam epidiaskop "Asystent". Możliwość wyświetlania tego typu aparatem istnieje tylko przy zaciemnieniu sali.

Epidiaskop typu "Docent" służy do wyświetlania obrazów z materiałów przezroczystych i nieprzezroczystych, łączy w sobie dwa urządzenia - episkop i diaskop. Jest jednak urządzeniem ciężkim i trudnym do ustawienia.

Udoskonalonym, popularnym rzutnikiem jest diaskop "Profil", przeznaczony do wyświetlania przezroczy oprawionych w ramki bądź błony zwijanej. Wymiana przezroczy dokonuje się półautomatycznie, według uprzednio ustalonej kolejności przezroczy.

Znacznie doskonalszy w zastosowaniu jest półautomatyczny rzutnik "Narcyz". Zapewnia on dobry obraz nawet w sali niezaciemnionej o wymiarach do 2 m². Dostosowany jest do projekcji przezroczy w ramach, a magazynek mieści 36 sztuk, które można wybierać w dowolnej kolejności.

Automatyczny rzutnik "Diapol" ma najdoskonalszą konstrukcję spośród polskich diaskopów. Charakteryzuje go różnorodna automatyzacja obsługi, co jest istotne dla wykładowcy. Przezrocza można zmieniać ręcznie jak w "Narcyzie", a także przy pomocy zdalnego sterowania, dzięki czemu można dowolnie wybierać ilustracje, regulować ostrość obrazu i objaśniać jego treść przy samym ekranie. Ten typ rzutnika można bardziej zautomatyzować przez użycie przystawki czasowej, dzięki której zmieniają się przezrocza w czasie od 8 do 35 sekund. Sprzężenie "Diapola" z przystawką magnetofonową pozwala na zmianę przezroczy przez zapis na taśmie magnetofonowej. Między zmianami przezroczy można odtwarzać uprzednio nagrany komentarz.

Grafoskop "Lech", nazywany często rzutnikiem światła dziennego, jest technicznym środkiem dydaktycznym służącym do wyświetlania na ekranie lub jasnej ścianie pisma, tabel, wykresów, itp. naniesionych uprzednio na przezroczystą folię. Używając grafoskopu można wykorzystywać uprzednio przygotowane pomoce, bądź pisać bezpośrednio w czasie wykładu. Według własnego doświadczenia oceniam wysoko przydatność grafoskopu ze względu na jego prostą obsługę i możliwość wyświetlania obrazów przy świetle dziennym. Przy braku możliwości wykorzystania wymienionych rzutników wymagających gotowych przezroczy, każdą treść można nanieść na folię i przy pomocy grafoskopu "Lech" z powodzeniem zastosować w wykładzie. Większość zamieszczonych w aneksie nr 2 wykresów i tabel porównawczych można dublować, tzn. wykonać kolorowe przezrocza do rzutnika "Diapol" kserografią lub tuszem /wielokolorowym pisakiem/ na

przezroczystej folii do wykorzystania grafoskopowego. Tak wykonane przezrocze nazywa się często foliogramem.

Zaletą wszystkich środków wizualnych jest zastępowanie tradycyjnej kredy i tablicy - niezbędnych również na sali oraz daje możliwość stałego kontaktu wzrokowego ze słuchaczem.

2.2. Środki audytywne /słuchowe/

Środkiem audytywnym jest magnetofon, przy pomocy którego można odtwarzać nagrania radiowe, wywiady, wypowiedzi naukowców, specjalistów itp. Nagrania te można wykorzystać jako wstawki do własnego wykładu. Magnetofonu możemy też użyć do współpracy z rzutnikiem "Diapol", o czym była mowa wyżej.

2.3. Środki audiowizualne

Spośród środków audiowizualnych wymienię dwa: projektor filmowy i magnetowid. Najbardziej przydatnym projektorem jest model "Elew", przy pomocy którego możemy wyświetlać filmy czarno-białe i barwne z taśmy 16 mm. Obsługa projektora jest bardziej złożona niż poprzednio omawianej aparatury i winien go uruchamiać przyuczony pracownik uczelni. Informacje o filmach popularno-naukowych interesujących wykładowców przedmiotu ekonomika obrony można znaleźć w poradnikach Centrali Filmów Oświatowych "Filmos". Zamieszczony w aneksie wykaz filmów z ich krótką charakterystyką może zorientować wykładowców co do możliwości ich zastosowania tematycznego.

Niewiele jest jeszcze magnetowidów wykorzystywanych w procesie dydaktycznym. Należy się spodziewać, że znajdą one szerokie zastosowanie w szkolnictwie, stwarzając nowe możliwości dla dydaktyki. Produkcję krajowego magnetowidu szpulowego, który otrzymał symbol MTV-10 podjęły Zakłady Radiowe im. M. Kasprzaka w Warszawie.

2.4. Sala wykładowa - gabinet wiedzy ekonomiki obrony

Potrzeby wynikające z zastosowania nowoczesnych środków nauczania w ekonomice obrony zrodziły koncepcję zaprojektowania gabinetu poświęconego temu przedmiotowi. Władze Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego Politechniki Szczecińskiej wydzieliły jedną salę wykładową, w której prowadzone będą wykłady, a w przyszłości seminaria kursowe. Zespół wykładowców proponuje wyposażać projektowany gabinet w następujące elementy:

1. Tematyczne tablice poglądowe:

- modele gospodarki obronnej;

- wojenny potencjał siły roboczej;
- przemysł i surowce strategiczne;
- możliwości gospodarczo-obronne państw Układu Warszawskiego;
- wojny jako zjawisko społeczno-gospodarcze.

2. Środki audiowizualne:

- rzutnik światła dziennego, grafoskop "Lech";
- rzutnik do przezroczy "Diapol";
- rzutnik "Profil";
- epidiaskop "Asystent";
- czytnik do przezroczy "Krokus Dia";
- aparat projekcyjny typu AP-22 "Elew";
- metalizowany ekran przenośny.

3. Podręczna biblioteczka tematyczna.

4. Zestaw pomocy naukowych - przezrocza i foliogramy, wykresy.

Tak zorganizowana baza winna w poważnym stopniu ułatwić przygotowanie do wykładów, zajęć seminaryjnych i nadać odpowiednią rangę tej dyscyplinie naukowej.

3. SPOSÓB WYKONANIA POMOCY DYDAKTYCZNYCH

Po omówieniu możliwości zastosowania technik audiowizualnych nasuwa się konieczność przedstawienia kilku informacji o technice wykonywania pomocy naukowych. Nie zawsze istnieje możliwość skorzystania z usług kreślarskich, co zmusza wykładawcę do wykonania mniej złożonych tablic we własnym zakresie. Dotyczy to głównie pomocy naukowych do rzutnika światła dziennego, tzw. foliogramów.

Dostępna ogólnie folia przezroczysta ma postać długiej taśmy nawiniętej na szpulę. Wykonanie napisów, wykresów, tablic na zwijanej w rolkę taśmie jest nieco utrudnione. Wielokrotne przewijanie taśmy niszczy zamieszczone na niej rysunki, a poza tym za każdym razem istnieje potrzeba odszukiwania interesującego nas foliogramu. Najdogodniejszą formą jest wykonanie foliogramów na pojedynczych arkuszach folii o wymiarze 250 x 250 mm. Przycięty do tego formatu arkusz folii nakładamy na białą kartkę z przygotowaną liniaturą, która ułatwi naniesienie treści, bądź innych danych.

Do wykonania napisów na folii mogą służyć pisaki spirytusowe lub różnokolorowe tusze. Przy stosowaniu tuszu wykorzystać można przybory rysunkowe, jak grefiony, stalówki "Redis", itp. Wykonanie foliogramów tuszem wymaga uprzedniego przygotowania folii. W tym celu całą powierzchnię należy przetrzeć kawałkiem flaneli nasączonej spirytusem denaturowanym. Tak przygotowana folia świetnie przyjmuje tusz, rysunki są względnie trwałe i można je wykorzystać wielokrotnie.

Łatwiejszym sposobem jest wykonanie reprodukcji rysunków i tekstów

przy pomocy kserografu. Kserograf pozwala otrzymać kopie tabel, tekstów drukowanych /pisaných odręcznie, lub na maszynie/, rysunków na papierze i folii. Zasada jego działania oparta jest na wyzyskaniu zjawiska foto-przewodnictwa. Wykonane tą metodą tablice nie ścierają się w przeciwieństwie do wykonanych odręcznie na folii. Uczelnie, a nawet wydziały są wyposażone w aparaturę kserograficzną i na ogół wykładowcy mają do niej łatwy dostęp.

Odbitki kserograficzne drukowane na folii są w kolorze czarno-białym, a przez to mogą być mniej przejrzyste. Przy pomocy prostych zabiegów, jak podkoloryzowanie schematów, przeciągnięcie linii kolorowym tuszem lub pisakiem można uzyskać wielobarwną pomoc poglądową.

Znacznie trudniejsze jest wykonanie zestawów przezroczy czarno-białych bądź kolorowych. Wymagana jest tu współpraca kreślarza z fotolaborantem. Dlatego postulat centralnego zaopatrywania wykładowców w odpowiednie zestawy tematyczne byłby najlepszym rozwiązaniem.

Informacja, że niektóre materiały poglądowe mogą być dublowane, np. wykonany wykres na folii przezroczystej i w postaci przezrocza zapewni wykorzystanie ich w przypadku niesprawności grafoskopu lub rzutnika.

Warto zaznaczyć, że szczególnie cenna może okazać się każda inicjatywa w zakresie programowania pomocy dydaktycznych w postaci graficznych środków dydaktycznych lub ich scenariuszy. Eksperymentowanie, a przynajmniej poszukiwanie lepszych rozwiązań z dziedziny metodologii i metodyki kształcenia daje dużo satysfakcji wykładowcy.

4. STOSOWANIE POMOCY DYDAKTYCZNYCH W NIEKTÓRYCH TEMATACH

"Celem dydaktyki jest, by każde zajęcie zawierało element wychowawczy. Nie ma i nie może być nauczania bez wychowania, a wychowania bez nauczania. Oba te procesy muszą być nierozdzielne"^{10/}.

Ekonomika obrony z racji swego zainteresowania dostarcza dużo możliwości emocjonalnego działania na studentów.

Poprawne wykorzystanie poglądowości na zajęciach gwarantuje poznanie zmysłowe, ugruntowuje przekonania, narzuca wzory i postawy zachowań ludzkich.

Z metodologicznego punktu widzenia ekonomika obrony zajmuje się między innymi wojennym potencjałem ludzkim, jego bilansem, metodami mobilizacji, gospodarowaniem zasobami siły roboczej i demograficznymi prawami wojny. Tak też ujmuje temat "Zasoby ludzkie w gospodarce wojennej" W. Stankiewicz w swej książce "Ekonomika obrony". Dwugodzinny wykład nie pozwala na pełne wyczerpanie tematu ze względu na wieloaspektowość zagadnienia. Poza tym zbyt mało akcentuje się potrzeby rekruta-

^{10/} J. Bogusz: Dydaktyka wojskowa, Warszawa 1969.

cyjne sił zbrojnych.

Celowe wydaje się szersze potraktowanie potrzeb rekrutacyjnych sił zbrojnych w ujęciu historycznym. Nie bez znaczenia dla określenia wojennego bilansu siły roboczej są straty osobowe sił zbrojnych, jak również zaplecza. Chodzi głównie o straty bezpowrotne i ofiary wojny, które rzutują na potencjał wojenny i na procesy okresu demobilizacji wojennej. Przy tym, temat dostarcza ogromnego ładunku przeżyć emocjonalnych przy omawianiu ofiar II wojny światowej. Nie można nie brać pod uwagę ciągle odżywiających tendencji w niektórych kołach politycznych RFN o przedawnieniu zbrodni hitlerowskich.

Wykład został poprzedzony wyświetleniem filmu krótkometrażowego 16 mm/ "Czołówki" Wojska Polskiego pt. "Pro memoria". Film opracowany na podstawie oryginalnych kronik frontowych został potraktowany jako wprowadzenie do czterogodzinnego wykładu. Projekcja filmu zbiegła się z kolejną rocznicą powstania Ludowego Wojska Polskiego.

Przed wyświetleniem filmu ukierunkowałem uwagę studentów przez podanie tematu wykładu, tytułu filmu i sformułowałem szereg pytań problemowych związanych z tematem: czym jest wojna dla kraju i żołnierza; jakie uczucia wywołuje śmierć przyjaciela, kolegi, podwładnego; postacie kombatanów i inwalidów wojennych II wojny światowej, ich wkład w dzieło wyzwolenia Ojczyzny.

W wykładzie wykorzystałem dane statystyczne i zestawienia obrazujące wzrost liczebności armii w czasie pokoju i wojny głównych państw europejskich, straty osobowe uczestników wojny 1914 - 1918, straty sił zbrojnych USA, W. Brytanii i ZSRR w II wojnie światowej oraz zestawienie ofiar poniesionych przez oddziały Wojska Polskiego w poszczególnych bitwach.

W drugiej części wykładu, dla ilustracji metod mobilizacji i wojennej alokacji zasobów ludzkich oraz znaczenia kwalifikowanych kadr wykorzystane zostały następujące pomoce naukowe: wykres popularnie zwany "piramidą wieku", odzwierciedlający szacunek ludności Polski na dzień 31 XII 1976, diagram - ludność Polski według miejsca zamieszkania, zestawienie - prognoza biologiczna ludności Polski, tabela - przyrost ludności w wieku zdolności do pracy i realnych zasobów siły roboczej w Polsce oraz wykres obrazujący liczebność siły roboczej głównych państw w latach 1939-1945.

Przygotowane wykresy na pojedynczych foliogramach zostały przedstawione przy pomocy rzutnika światła dziennego.

Dużej pomocy w obsłudze rzutnika światła dziennego - jego ustawienia w stosunku do ekranu, uregulowanie ostrości obrazu itp. - udzielają sami studenci. Wykorzystanie pomocy studentów do obsługi aparatury technicznej można potraktować jako przyuczenie ich posługiwania się tymi środkami w przyszłej pracy zawodowej.

W tym też miejscu warto podkreślić rolę filmu jako skutecznego środka poglądowego, mającego szansę na powszechne stosowanie. W procesie dydaktycznym film może spełniać szereg funkcji: a/ ilustracyjną, b/ źródłową - przekazując materiał faktograficzny o walorach autentycznych, c/ weryfikacyjną - ukazując odbiorcom wartość dokonywanych przez nich i prowadzących zajęcia uogólnień, wniosków i twierdzeń, d/ utrwalającą - zwiększając trwałość zapamiętywanej wiedzy. Spełnienie powyższych funkcji przez film jest uwarunkowane właściwym skoordynowaniem treści filmu z tematyką wykładu czy seminarium.

W przypadku tematu "Zasoby ludzkie w gospodarce wojennej" wyświetlony film "Pro memoria", spełnił swoją rolę. Film wywołał wśród studentów nie tylko zainteresowanie tematem. Widok ran, cierpień, frontowych pogrzebów, rzeczywistość wojennych losów żołnierzy i śmierć 600 tysięcy żołnierzy radzieckich na polskich polach bitew, dostarczył studentom dodatkowych przeżyć emocjonalnych. Po filmie pytano o autentyczność zdjęć. Można śmiało stwierdzić, że był on dobrym materiałem wprowadzającym do wykładu oraz pomocnym w wyjaśnianiu wojenno-ekonomicznego bilansu zasobów ludzkich.

Z powodzeniem w tym temacie można zastosować filmy: "Noc" i "Posyłam najlepsze bataliony".

Film można wyświetlać w każdej części wykładu i seminarium, przy czym wybór momentu wyświetlania filmu pozostawia się wykładowcy. Na początku wykładu film dostarczyć może materiału do dyskusji, w trakcie zajęć służy rozwijaniu i wyjaśnianiu poszczególnych zagadnień, w końcowej części zajęć może być wykorzystany do potwierdzenia słuszności reprezentowanych uogólnień i wniosków.

Temat poświęcony surowcom strategicznym był ilustrowany wykazem surowców przemysłu atomowego, zbrojeniowego i materiałów wybuchowych na podstawie pracy J. Misztala "Surowce strategiczne". Dużym ułatwieniem była wykonana odbitka kserograficzna na folii aneksu nr 1 z podanej wyżej książki^{11/}.

Dla ilustracji tematu "Konsumpcja wojenna" wykorzystuję dane obrazujące normy przydziału żywności dla ludności Warszawy i miasta Żnina w czasie okupacji hitlerowskiej. Duże zainteresowanie wzbudza u studentów zestawienie premii za oddanie kontyngentu produktów rolnych w okresie okupacji oraz zestawienie cen 20 podstawowych artykułów dla miasta Warszawy na poszczególne lata 1939-1944^{12/}.

Autentyczność źródła obok osobistych refleksji okupacyjnych wykładowcy stanowi w przypadku tego tematu mocny akcent ideologiczny. Przytaczanie faktów z najnowszej historii Polski przyucza studentów do myślenia kategoriami państwa i narodu, wzbudza i umacnia postawę patriotyczną.

11/ J. Misztal: Surowce strategiczne, Warszawa 1974, s. 267-269.

12/ W. Jastrzębowski: Gospodarka niemiecka w Polsce 1939-1944, Warszawa 1946. Patrz aneks nr 2.

tyczne i internacjonalistyczne.

Ważnym problemem w wykładzie jest wywołanie zainteresowania tematem oraz uaktywnienie grupy. Rolę tę mogą spełniać pytania, bądź próba rozwiązania jakiegoś zagadnienia przez samych studentów. Okazję do tego daje jedna z tez wykładu - "Systemy wojennego racjonowania". W tym przypadku zostało sformułowane pytanie: Jakie przedsięwzięcia podjąłbym /podjąłabym/ dla zniwelowania niedostatków żywności? Pisemne odpowiedzi studentów pozwoliły stwierdzić właściwość rozumowania; zadanie wykładowcy sprowadziło się do rekapitulacji odpowiedzi studentów.

Tematyka ekonomiki obrony traktująca o czynnikach potencjału wojenno-obronnego ma ścisłe powiązanie z występującymi obecnie zjawiskami w gospodarce pokojowej. Ukazujące się publikacje naukowe mogą wzbogacić treść wykładu i wzbudzić zainteresowanie studentów. Przykładowo podaje jeden ze sposobów aktualizacji tematu "Rolnictwo w gospodarce wojennej".

Na podstawie artykułu J. Rutkowskiej "Światowy system bezpieczeństwa żywnościowego - geneza, metody i szanse rozwiązania"^{13/} studenci przygotowali referat, który poprzedził wykład. Autorka omawia znaczenie potrzeb żywnościowych i stwierdza, że "nigdy dotąd ludzkość nie osiągnęła zadawalającego poziomu spożycia żywności", omawia zjawiska głodu jawnego i utajonego, przedstawia wysiłki podjęte przez Organizację Narodów Zjednoczonych do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa /FAO/ dla poprawy stanu wyżywienia całej ludności świata. Studenci mieli okazję zapoznać się z wynikami III Światowej Konferencji Żywnościowej, która dała ocenę sytuacji żywnościowej w świecie oraz opracowała narodowe i międzynarodowe programy działania na temat rozwoju, produkcji, międzynarodowego podziału pracy i handlu rolniczego. Całość była ilustrowana tablicami zasobów żywnościowych w różnych regionach świata, zapasów zbóż w latach 1971-1976 oraz ich cen.

Referaty wniosły wiele nowych elementów, które zostały wykorzystane w omawianiu wojennego racjonowania dóbr konsumpcyjnych. Tematyka rolnictwa w gospodarce pokojowej i pogotowia wojennego była też okazją do wymiany poglądów na temat przejściowo występujących trudności rynkowych w naszym kraju. Nawiązano do planów rozwojowych rolnictwa na najbliższe lata w Polsce w oparciu o wytyczne VII Zjazdu i IV Plenum KC PZPR.

Sposób przeprowadzenia wykładu przy aktywnym udziale studentów przekształcił w niektórych fragmentach tradycyjną metodę w nauczanie problemowe.

Jednocześnie sugeruję dalsze poszukiwania możliwości wzbogacania materiału ekonomiki obrony nie tylko w oparciu o materiały wydawane

13/ J. Rutkowska: Światowy system bezpieczeństwa żywnościowego - geneza, metody i szanse rozwiązania, Prace Naukowe Politechniki Szczecińskiej, Ekonomia nr 20, Szczecin 1976, s. 51-64.

przez Wojskową Akademię Polityczną. Na przykład: w temacie "Transport w warunkach napięcia militarnego i wojny" z powodzeniem może być wykorzystany artykuł z "Nowych Dróg" poświęcony programowi rozwoju transportu kolejowego, samochodowego i lotniczego w Polsce w latach 1976-1980^{14/}. Materiał ten może być zaleconą bibliografią dla studentów, bądź zreferowany przez nich na wykładzie.

Wykładem z ekonomiki obrony zostali objęci studenci czwartych lat wszystkich kierunków ekonomicznych na uniwersytetach, akademiach ekonomicznych i niektórych politechnikach. Wiedza o potrzebach systemu obrony narodowej stanowi istotną treść wychowania obywatelskiego. Nie wydaje się, by w dobie rewolucji naukowo-technicznej i potrzeb gospodarczo-obronnych znajomość ekonomiki obrony można zawęzić do specjalności ekonomistów. Może nawet w wyższym stopniu istnieje potrzeba propagowania teorii funkcjonowania systemu gospodarki obronnej wśród inżynierów, kierowników produkcji, administracji przedsiębiorstw głównie tych, którzy w hierarchii systemu zarządzania będą mieli głos decydujący. W warunkach naszego ustroju stało się możliwe bezkolizyjne angażowanie na rzecz obronności kompleksu zbieżnie orientowanych, wzajemnie się uzupełniających środków oraz form i metod działania: militarnych, politycznych, ideowo-wychowawczych, produkcyjnych, naukowo - technicznych i wreszcie administracyjnych.

Powyższa kompleksowość problemów obronnych uwidoczniła się w ustawie "O powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej". Artykuł 2 tej ustawy mówi: "Umacnianie obronności Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz przygotowanie ludności i mienia narodowego na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa Państwa jest obowiązkiem wszystkich organów władzy i administracji państwowej, instytucji państwowych, jednostek gospodarki społecznej, organizacji społecznych ludu pracującego oraz każdego obywatela"^{15/}.

Bardzo wielka siła rażenia współczesnych broni, możliwość przeniesienia niszczących ładunków na nieograniczone w praktyce odległości sprawiają, że działaniami wojennymi objęte będą terytoria całych państw, ośrodki administracyjne i produkcyjne, a także skupiska ludzkie. Zaplecze może się przekształcić w ogromny i szeroki front obrony, którego znaczenie dla obronności - a w skrajnych wypadkach wprost dla biologicznego ocalenia społeczeństwa - nie sposób nie docenić. Taki też jest duch Ustawy z dnia 21 listopada 1967. Chodzi o przygotowanie ogniw państwowych, politycznych, gospodarczych i całego społeczeństwa do koncentrowania swych sił i zasobów dla wszechstronnej obrony i ochrony ludności przed niszczycielskim skutkiem napadów przeciwnika.

14/ T. Bejm: Program rozwoju transportu, Nowe Drogi 1976 nr 11, s. 72-84

15/ O powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1968, s. 48.

W tym też świetle należałoby spojrzeć na propozycje objęcia wykładem ekonomiki obrony studentów wydziałów i specjalności technicznych, rolnych i innych. Dla potrzeb gospodarczych obrony i sposobów ich zaspokajania, poznania prawidłowości tych zjawisk konieczne są studia naukowe, a dla upowszechnienia tej wiedzy - powszechna edukacja społeczeństwa.

Odbiór wykładu ekonomiki obrony przez studentów kierunków ekonomicznych był przedmiotem badań ankietowych, przeprowadzonych przez R. Zielińskiego z Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego^{16/}. Materiał analityczny ankiety wykazał, że 83 % studentów pozytywnie ustosunkowało się do przedmiotu odpowiadając na pytanie "Jak oceniam przydatność wiedzy wyniesionej z ekonomiki obrony". Większość z nich formułowała to w sposób następujący: "Jego przydatność /przedmiotu/ jest niezbędna każdemu, kto uczestniczy w procesie gospodarowania, gdyż pozwala lepiej zrozumieć otaczającą rzeczywistość w wymiarze międzynarodowych stosunków; uzupełnia wiedzę ekonomiczną; rozszerza wiedzę teoretyczną aczkolwiek nie każdy ekonomista będzie mógł z niej w praktykę skorzystać; jest szczególnie przydatny dla kierujących państwem lub w okresie zagrożenia".

Opinie studentów o przydatności przedmiotu podbudowują propozycje postawione wyżej, a jednocześnie dają satysfakcję nauczycielom akademickim wykładającym ekonomikę obrony.

Pewne problemy wynikające z przedstawionego wyżej sondażu studentów o wykładzie można próbować postawić już na pierwszym zajęciu. Pozwala na to sformułowanie tematu: "Przedmiot ekonomiki wojennej". Mając na względzie nie zawsze uświadomiony, a czasami negatywny stosunek do nowego przedmiotu rozpoczynam wykład od następujących pytań: 1/ Czy masz poczucie pewności, że żyjemy w warunkach trwałego pokoju? /podkreśl odpowiedź - tak - nie/. 2/ Jakie widzisz główne niebezpieczeństwa zagrażające człowiekowi w obecnej dobie? /spróbuj wyliczyć/^{17/}. Otrzymane odpowiedzi na kartkach cytuję studentom. Odpowiedzi te /99 % odpowiedzi na pierwsze pytanie - nie i w zdecydowanej większości drugiego pytania występujące wyliczenia: zagrożenie pokoju, wojna termojądrowa, zbrojenia/ dają możliwość wykładowcy uzasadnienia przedmiotu, jego znaczenia i roli.

Podobnie wykorzystuję odpowiedzi studentów na kolejno postawione pytania: Czy ekonomika obrony jest samodzielną dyscypliną wiedzy? Czym zajmuje się ekonomika obrony?^{18/} Treść otrzymanych odpowiedzi pozwala w tym przypadku na odpowiednie ukierunkowanie wykładu i przedstawienie

16/ R. Zieliński: Ocena wykładowej metody nauczania ekonomiki obrony, Łódź 1978, maszynopis. Por. J. Bogutyn: Ocena technicznych środków dydaktycznych oraz przedmiotu ekonomiki obrony przez studentów, w: Mobilizacja Gospodarcza, Toruń 1979.

17/ Por. aneks nr 4, pytania szczegółowe.

18/ Por. aneks nr 4, pytanie 3, 4 szczegółowe.

odpowiedniej argumentacji. Wyjaśnienie tych dwóch kwestii pozytywnie ustawia studentów do wykładu, literatury przedmiotu, prac kontrolnych, zaliczeń i czynnego udziału w wykładzie.

5. PROWADZENIE ZAJĘĆ SEMINARYJNYCH

Wytyczne Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki dotyczące realizacji programu ekonomiki obrony w roku akademickim 1976-1977 zaleciły wydzielenie 6 - 8 godzin na prowadzenie zajęć w formie seminaryjnej. Decyzja ta wychodziła naprzeciw postulatom wykładowców i sugestiom samych studentów.

Zasadniczą cechą seminarium jest to, że jego uczestnicy przez wymianę zdań rozwiązują samodzielnie problemy przewidziane w planie szkolenia. Zajęcia metodą seminaryjną pomnażają zasób wiedzy faktograficznej, a jednocześnie wyrabiają umiejętność jej analizowania, zachęcają do samodzielnego studiowania źródeł oraz prezentowania własnych poglądów i ocen.

"Tylko własny wysiłek myślowy, może wywołać u człowieka emocje poznawcze" - pisze S. Słomkiewicz. Dzięki tym wysiłkom uczący się uważają zdobyte sądy za prawdziwe, "przywiązują się" niejako do nich jako do własnych, traktują je w miarę utrwalenia jako osobiste przekonania^{19/}.

Są różne metody prowadzenia zajęć seminaryjnych, zależnie od specyfiki przedmiotu, od poziomu przygotowania i zasobu wiadomości słuchaczy, dostępności bibliografii, wszystkie one mają jednak zasadniczą i niezwykle istotną cechę - czynne umysłowe zaangażowanie słuchaczy, ich aktywny udział w realizacji zajęcia.

Wykładem ekonomiki obrony objęci są studenci kierunków ekonomicznych różnych specjalności. Są to między innymi: ekonomika przemysłu, ekonomika obrotu towarowego i usług, cybernetyka ekonomiczna i informatyka, ekonomika budownictwa, handel zagraniczny, planowanie i finansowanie gospodarki narodowej. W Politechnice Szczecińskiej na Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym objęci są ponadto studenci kierunków ekonomika i organizacja transportu kolejowego, samochodowego i morskiego.

Fakt, że studenci posiadają duży zasób wiadomości z zakresu ekonomii politycznej i ekonomik szczegółowych poważnie ułatwia prowadzenie niektórych tematów metodą seminaryjną. Szeroki wachlarz specjalizacji ekonomicznych pozwala zrezygnować z wykładu na rzecz zajęć seminaryjnych. Dobrze jest też odwołać się do studentów w sprawie wyboru tematyki seminaryjnej. Wydaje się, że mogą być także brane pod uwagę tematy nie uwzględnione w programie wykładu, a które z racji specjalizacji

^{19/} S. Słomkiewicz: Jak prowadzić seminarium. Z zagadnień metodyki szkolenia partyjnego. Warszawa 1972, s. 150.

grupy studenckiej wzbudzają szczególne zainteresowanie. Warunkiem takiego wyboru byłby w tym przypadku aspekt ekonomiczno-obronny dyskutowanych zagadnień.

W Politechnice Szczecińskiej problem wyboru tematyki seminaryjnej został rozwiązany w sposób następujący. W grupie Ekonomiki Przemysłu sformułowano temat: "Podstawowe problemy przemysłu wojennego". Grupy kierunków Ekonomiki i Organizacji Transportu Lądowego i Morskiego opracowały seminarium na temat: "Transport w warunkach napięcia militarnego i wojny". Grupy Planowania i Finansowania Gospodarki Narodowej oraz Cybernetyki Ekonomicznej rozpracowała temat: "Finanse wojenne".

Dla grup Planowania Gospodarki Narodowej brany był pod uwagę temat: "Podstawy planowania obronnego" w oparciu o książkę W. Stankiewicza "Planowanie obronne". Jednak ze względu na brak większej liczby tej pozycji w bibliotece koncepcja nie mogła być zrealizowana^{20/}.

Na 2 - 3 tygodnie przed terminem zajęć seminaryjnych studentom poddyktowano tezy oraz wykaz obowiązującej literatury, dostępnej na uczelni. Pozostawiono też studentom swobodę w poszukiwaniu literatury dodatkowej uwzględniając, że jako specjaliści mają szersze rozeznanie w bazie źródłowej. Należy podkreślić, że ciągle jeszcze odczuwa się brak ogólnodostępnej bibliografii, co zmusza studentów do poszukiwania źródeł w ośrodkach szkolenia ideologicznego, w bibliotekach wojskowych bądź znajdujących się w prywatnym posiadaniu wykładowców.

Seminarium zostało przeprowadzone systemem referatowym. Wytypowanym studentom powierzono przygotowanie referatów i koreferatów wprowadzających do dyskusji. Przy trudniejszych zagadnieniach do przygotowania referatu wyznaczono zespół 2-3 studentów.

Na seminarium każdą tezę lub problem referuje inny uczestnik, a następnie podejmuje się ogólną dyskusję. Ten sposób obok pewnych zalet ma również istotną wadę - pozostali słuchacze nie występujący jako referenci przeważnie gorzej lub wcale nie przygotowują się do zajęć.

Dla ożywienia dyskusji można przeformułować tezy na bardziej kontrolne lub sformułować tezy alternatywne. Np. w temacie "Podstawowe problemy przemysłu wojennego" sformułowano następujące pytania: Co jest bardziej korzystne z punktu widzenia gospodarczego - rozwój narodowego przemysłu zbrojeniowego czy import uzbrojenia? Podobnie w temacie "Finanse wojenne", dla sformułowania jednego z problemów - kiedy i w jakich warunkach powszechne i całkowite rozbrowienie stanie się faktem - ożywiła się dyskusja po sformułowaniu alternatywnych odpowiedzi na to pytanie, np.:

- powszechne i całkowite rozbrowienie nastąpi wkrótce, jako wynik działalności dyplomatycznej Związku Radzieckiego i wspólnoty państw socjalistycznych,

- powszechne i całkowite rozbrojenie nastąpi, kiedy państwa imperialistyczne, a szczególnie Stany Zjednoczone zaakceptują historyczną prawidłowość rozwoju światowego procesu rewolucyjnego,
- powszechne i całkowite rozbrojenie będzie niemożliwe w naszym stuleciu, ale można je osiągnąć w przyszłości drogą wykorzystywania częściowych kroków rozbrojeniowych,
- powszechne i całkowite rozbrojenie będzie mogło mieć miejsce dopiero w momencie zwycięstwa socjalizmu we wszystkich państwach świata,
- powszechne i całkowite rozbrojenie nigdy nie będzie możliwe.

Podobnie jak w trakcie wykładu tak i w toku seminarium są warunki do wykorzystania środków audiowizualnych. Jednym z zaleceń dla referujących zagadnienia było przygotowanie materiałów statystycznych, wykresów, tabel, które podbudowują tezy. W niektórych grupach tego rodzaju materiały zostały przygotowane w sposób ciekawy i wysoko ocenione. W czasie seminarium jest też okazja do zaprezentowania filmu tematycznie związanego z tematem. Np. przy omawianiu tematu "Przemysł w gospodarce wojennej" mogą to być filmy: "Huta Katowice", "Polska naszych dni", "Raport w sprawie elektroniki" i inne^{21/}.

Prowadzenie zajęć seminaryjnych zależy nie tylko od przygotowania się uczestników, lecz również od sposobu prowadzenia. Wypracowany tok zajęć przewiduje:

- wskazanie przez prowadzącego celu, przypomnienie tematu i tez, które będą dyskutowane;
- określenie czasu trwania dyskusji nad poszczególnymi zagadnieniami;
- podsumowanie dyskusji nad każdą tezą, a pod koniec zajęcia podsumowanie całości wymiany zdań, wskazanie kwestii spornych, udzielenie dodatkowych wyjaśnień itp.;
- wystawienie ocen referującym i dyskutantom, które następniebrane będą pod uwagę przy zaliczeniach końcowych wykładu.

Podany wyżej sposób wyboru tematu seminaryjnego, podział zadań i formy prowadzenia zastosowany został w grupach studenckich na poszczególnych specjalnościach, a następnie została dokonana wymiana referatów na kierunkach. W wyniku tego studenci z grupy Transportu Lądowego i Morskiego prezentowali swój materiał w grupie Ekonomiki Przemysłu, ci zaś z kolei - swoje referaty z zakresu "Podstawowe problemy przemysłu wojennego" w grupie Transportu Lądowego i Morskiego.

Prowadzone w ten sposób seminaria były w pewnym stopniu eksperymentem. Po pierwsze - referujący danego kierunku specjalizacji lepiej znali swój przedmiot, po drugie - mogli wykorzystać nabyte wiadomości i

21/ Patrz aneks nr 3.

konfrontować je pod kątem ekonomicznych wymogów pogotowia wojennego i wojny, po trzecie - wytworzona została swego rodzaju rywalizacja między grupami, kto zrobi lepiej. Wymiana prelegentów wносиła element ożywienia i zainteresowania.

W sumie można ocenić, że cel seminarium został osiągnięty. W grupach seminaryjnych, w których referaty wygłaszali studenci kierunku transportowego, ekonomiki przemysłu czy finansów, byli w naturalny sposób specjalistami, a nawet ekspertami w swojej dziedzinie. Bez żenady należałoby stwierdzić, że nie zawsze wykładowca jest specjalistą takich wąskich dziedzin nauki jak: finanse, informatyka, cybernetyka, transport czy rolnictwo. Chodzi przy tym o aktywne włączanie samych studentów do procesu kształcenia i samokształcenia. W przygotowaniu i referowaniu zagadnień brało udział 15 % studentów objętych obowiązkiem zaliczania przedmiotu. Większa też jak zwykle była frekwencja i dyskusja na zajęciach, ponieważ potraktowano obecność na seminarium jako obowiązującą.

Przykładowe rozpracowanie tematyki prowadzonej metodą seminaryjną zawiera aneks nr 4.

6. ZAJĘCIA KONTROLNE I FORMA ZALICZEN Z PRZEDMIOTU

Zgodnie z regulaminem studiów dziennych w szkołach wyższych oraz komentarzem do niektórych przepisów regulaminu studiów dziennych wykład z ekonomiki obrony podlega zaliczeniu^{22/}. Jednocześnie komentarz podkreśla, że zaliczenie wykładu dla studentów, którzy byli nieobecni na niektórych zajęciach może być dokonane przy aktywnym udziale w bieżących formach kontroli postępów - sprawdziany, prace kontrolne, prace domowe.

Wykład zaliczam przez wystawienie oceny każdemu studentowi. Nie jest to rzecz łatwa przy uwzględnieniu, że w trakcie semestru wykładowca nie ma możliwości gruntowniejszego poznania studentów. Nie pozwalają na to duże grupy wykładowe /70-110 osób/. W związku z tym w trakcie wykładu stosowane są sprawdziany okresowe /po 3-4 wykładach/, bądź też testowo-opisowy sprawdzian wiadomości przed końcem semestru. Przy zaliczaniu wykładu brane są pod uwagę oceny uzyskane na seminariach, sprawdzianach, niektóre wypowiedzi w trakcie wykładu, jak również frekwencja.

W tej ostatniej sprawie należy stwierdzić, że osiągamy dość dobrą frekwencję studentów, w granicach 60-80 %. Przy tym wymagana jest obo-

22/ Regulamin studiów dziennych w szkołach wyższych podległych MNSzWiT, Warszawa 1975; Komentarz do niektórych przepisów regulaminu w szkołach wyższych, Politechnika Szczecińska 1975.

wiązkowa obecność na seminariach, na sprawdzianach okresowych i końcowym. Studenci którzy z różnych względów nie mogą uczestniczyć w zajęciach mają prawo zaliczać wykład indywidualnie. Podstawą zaliczenia indywidualnego jest znajomość materiału zawartego w skrypcie "Ekonomika obrony"^{23/}.

Układając tekst sprawdzianu okresowego, biorę pod uwagę przerobiony materiał. Przy tym najczęściej formułuję w sposób zróżnicowany dla każdej grupy po 1-2 pytań problemowych i 1-2 pytań szczegółowych. Niekiedy pytania szczegółowe stawiane są studentom w trakcie wykładu. Np. omawiając temat "Surowce strategiczne" studenci udzielili odpowiedzi na pytanie: wielkość produkcji podstawowych surowców w Polsce. Szeroki zakres problematyki obronnej pozwala sformułować wiele pytań problemowych, o różnym stopniu trudności, które można spotkać w książce W. Stankiewicza "Ekonomika wojenna"^{24/}. Niektóre z nich wg własnego wyboru załączyłem w aneksie 3.

Procent uzyskanych zaliczeń jest bardzo wysoki. Również średnia zaliczeń w grupach kształtuje się w granicach 3,1 - 3,9. Wydaje się, że ocena zaliczeniowa może być szeroko wykorzystana jako środek wychowawczy w procesie nauczania.

x x x

Skuteczność kształcenia, nauczania i. wychowania zależy od wielu czynników. Jednym z nich jest infrastruktura dydaktyczna. Szczególnie cenna będzie w tym inicjatywa programowania tej infrastruktury, poszukiwanie lepszych rozwiązań metodologii, metodyki i środków kształcenia. Jednym z warunków powodzenia stosowania środków audiowizualnych - obok ich powszechności, dostępności winien być osobisty, pozytywny stosunek wykładowców do metody i jej walorów dydaktyczno-wychowawczych. Może go ukształtować jedynie praktyka.

^{23/} Por. Ekonomika obrony, op. cit.

^{24/} W. Stankiewicz: Ekonomika wojenna, Warszawa 1971.

P R O G R A M

wykładu Ekonomiki obrony w wyższych szkołach ekonomicznych i na politechnikach

1. Przedmiot ekonomiki obrony

2 godz.

Powstanie i rozwój zagadnień ekonomiczno-wojennych. Ukształtowanie się ekonomiki obrony w I połowie XX wieku. Pojęcie, charakter i zakres ekonomiki obrony. Podstawowe kategorie. Powiązania ekonomiki obrony z innymi dyscyplinami wiedzy.

2. Modele ekonomiki obrony

2 godz.

Celowość klasyfikacji gospodarki z punktu widzenia obrony. Podstawowe kryteria klasyfikacji. Model gospodarki pokojowej, gospodarki przygotowania wojennego, gospodarki wojennej, demobilizacji gospodarczej.

3. Teoria potencjału wojenno-ekonomicznego

2 godz.

Pojęcie potencjału wojenno-ekonomicznego. Współzależności między potencjałami: wojennym, wojenno-ekonomicznym, moralno-politycznym i wojskowym. Zasoby i czynniki określające potencjał wojenno-ekonomiczny. Podstawowe zasady analizy potencjału wojenno-ekonomicznego. Powiązanie między strategią a ekonomiką obrony w procesie oceny potencjału. Potencjał wojenno-ekonomiczny w wojnie rakietowo-jądrowej.

4. Proces mobilizacji gospodarczej i wojennej
alokacji zasobów

2 godz.

Pojęcie mobilizacji gospodarczej. Rodzaje, fazy, czas i treść procesu mobilizacji gospodarczej. Kierunki i metody realizacji zadań mobilizacyjnych. Pojęcie wojennej alokacji zasobów. Metody alokacji i ich efektywność. Główne płaszczyzny wojennej alokacji zasobów.

5. Zasoby ludzkie w gospodarce wojennej

2 godz.

Wojenny potencjał siły roboczej i metody jego analizy. Wojenne bilanse siły roboczej. Kwalifikowana siła robocza w różnych wariantach wojny. Metody mobilizacji i gospodarowanie zasobami siły roboczej. Demograficzne prawa wojny. Znaczenie zasobów ludzkich we współczesnych działaniach obronnych.

6. Surowce strategiczne

2 godz.

Pojęcie i klasyfikacja surowców strategicznych. Metody planowania potrzeb surowców strategicznych. Wojenna polityka surowcowa. Następstwa zmienności w zapotrzebowaniu surowców strategicznych.

7. Przemysł w gospodarce wojennej

2 godz.

Tworzenie przemysłowej bazy obrony. Klasyfikacja przemysłu z punktu widzenia obrony. Mobilizacja i przestawienie przemysłu. Realizacja zadań obronnych przez przemysł w gospodarce: pokojowej, pogotowia wojennego i wojennej.

8. Rolnictwo w gospodarce wojennej

2 godz.

Rolnictwo a współczesna obrona. Mobilizacja i przestawienie rolnictwa. Założenia wojennej polityki rolnej. Realizacja zadań obronnych przez rolnictwo w gospodarce: pokojowej, pogotowia wojennego i wojennej.

9. Konsumpcja wojenna

2 godz.

Pojęcie konsumpcji wojennej. Rynek w gospodarce pogotowia wojennego i gospodarce wojennej. Wojenne systemy racjonowania artykułów konsumpcyjnych. Handel wewnętrzny i zagraniczny w gospodarce pogotowia wojennego i gospodarce wojennej.

10. Transport w gospodarce wojennej

2 godz.

Obronnie znaczenie infrastruktury ekonomicznej. Rodzaje transportu i ich przydatność obronna. Realizacja zadań obronnych przez transport w gospodarce: pokojowej, pogotowia wojennego i wojennej. Przygotowanie transportu do wykonywania zadań obronnych.

11. Finanse wojenne

2 godz.

Pojęcie finansów wojennych. Zadania finansów wojennych w gospodarce pogotowia wojennego i gospodarce wojennej. Metody gromadzenia zasobów finansowych. Koszty wojen.

12. Wojna gospodarcza

2 godz.

Pojęcie wojny gospodarczej. Cele wojny gospodarczej. Skuteczność

działań. Podmiot, przedmiot i czas prowadzenia wojny gospodarczej. Środki wojny gospodarczej. Wojna gospodarcza a walka konkurencyjna.

13. Problemy ekonomiczne koalicji wojskowej

2 godz.

Charakter i cele koalicji wojskowych. Procesy gospodarcze w ramach koalicji i ich tendencje. Obiektywne i subiektywne sprzeczności w koalicji wojskowej. Procesy integracyjne w świecie. Potencjał wojenno-ekonomiczny koalicji wojskowych.

14. System obronno-gospodarczy PRL

2 godz.

Koncepcja obronna PRL /wojskowa, gospodarcza, cywilna/. Tworzenie potencjału wojenno-ekonomicznego. Kojarzenie rozwoju siły obronnej z rozwojem gospodarczym kraju. Rozwiązania organizacyjne.

P R O G R A M

ramowy przedmiotu Ekonomia obrony na kierunkach technicznych /III rok/
zatwierdzony pismem MNSzWiT Nr DT-1-4010/28/79 z dnia 16 V 1979

1. Przedmiot ekonomiki obrony

2 godz.

Powstanie i rozwój zagadnień ekonomiczno-wojennych. Ukształtowanie się ekonomiki obrony w I połowie XX w. Pojęcie, charakter i zakres obrony. Podstawowe kategorie. Powiązania ekonomiki obrony z innymi dyscyplinami wiedzy.

2. Teoria potencjału wojenno-ekonomicznego

1 godz.

Pojęcie potencjału wojenno - ekonomicznego. Współzależności między potencjałami: wojennym, wojenno - ekonomicznym, moralno-politycznym i wojskowym. Zasoby i czynniki określające potencjał wojenno-ekonomiczny. Podstawowe zasady analizy potencjału wojenno-ekonomicznego. Powiązania między strategią a ekonomiką obrony w procesie oceny potencjału. Potencjał wojenno-ekonomiczny w wojnie rakietowo-jądrowej.

3. Proces mobilizacji gospodarczej i wojennej alokacji zasobów

1 godz.

Pojęcie mobilizacji gospodarczej. Rodzaje, fazy, czas i treść procesu mobilizacji gospodarczej. Kierunki i metody realizacji zadań mobilizacyjnych. Pojęcie wojennej alokacji zasobów. Metody alokacji i ich

efektywność. Główne płaszczyzny wojennej alokacji zasobów.

4. Zasoby ludzkie w gospodarce wojennej 2 godz.

Wojenny potencjał siły roboczej i metody jego analizy. Wojenne bilanse siły roboczej. Kwalifikowana siła robocza w różnych wariantach wojny. Metody mobilizacji i gospodarowania zasobami siły roboczej. Demograficzne prawa wojny. Znaczenie zasobów ludzkich we współczesnych działaniach obronnych.

5. Surowce strategiczne 2 godz.

Pojęcie i klasyfikacja surowców strategicznych. Metody planowania potrzeb surowców strategicznych. Wojenna polityka surowca. Następstwa zmienności w zapotrzebowaniu surowców strategicznych.

6. Przemysł w gospodarce wojennej 1 godz.

Tworzenie przemysłowej bazy obrony. Klasyfikacja przemysłu z punktu widzenia obrony. Mobilizacja i przestawienie przemysłu. Realizacja zadań obronnych przez przemysł w gospodarce: pokojowej, pogotowia wojennego i wojennej.

7. Transport w gospodarce wojennej 2 godz.

Obronne znaczenie infrastruktury ekonomicznej. Rodzaje transportu i ich przydatność obronna. Realizacja zadań obronnych przez transport w gospodarce: pokojowej, pogotowia wojennego i wojennej. Przygotowanie transportu do wykonania zadań obronnych.

8. Wojna gospodarcza 2 godz.

Pojęcie wojny gospodarczej. Cele wojny gospodarczej. Cele wojny gospodarczej. Skuteczność działań. Podmiot, przedmiot i czas prowadzenia wojny gospodarczej. Wojna gospodarcza a walka konkurencyjna.

9. System obronno-gospodarczy PRL 3 godz.

Koncepcja obronna PRL /wojskowa, gospodarcza, cywilna/. Tworzenie potencjału wojenno - ekonomicznego. Kojarzenie rozwoju siły obronnej z rozwojem gospodarczym kraju. Rozwiązania organizacyjne.

R A Z E K : 16 godz.

L i t e r a t u r a

a/ Druki zwarte

1. Z. Beczkiewicz - *Ekonomika obrony narodowej*, Warszawa 1968
2. S. Ciastoń - *Ekonomiczne aspekty obronności*, Warszawa 1969
3. J. Misztal - *Surowce strategiczne*, Warszawa 1974
4. E. Sitek - *Ekonomika a obronność*, Warszawa 1970
5. E. Sitek - *Mobilizacja przemysłu dla potrzeb obronnych*, Warszawa 1964
6. W. Stankiewicz - *Ekonomika wojenna*, Warszawa 1970
7. W. Stankiewicz - *Socjalistyczna myśl wojenno-ekonomiczna*, Warszawa 1972
8. *Węzłowe problemy historii gospodarczej I wojny światowej*, Warszawa 1977

b/ C z a s o p i s m a

Wojskowy Kwartalnik Historyczny, Myśl Wojskowa, Przegląd Obrony Terytorium Kraju, Wojskowy Przegląd Ekonomiczny.

Aneks 2

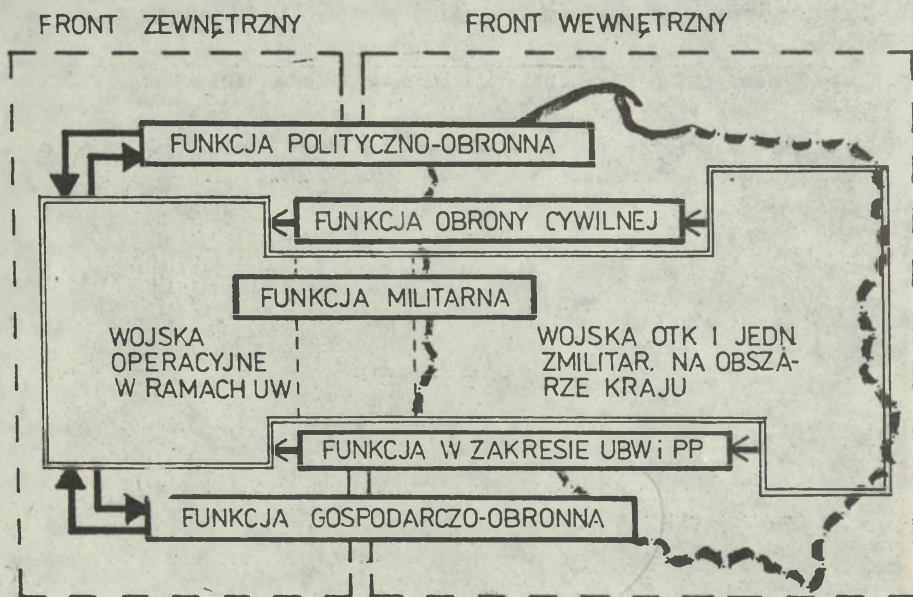
SPIS I WZORY MATERIAŁÓW POGŁĄDOWYCH DO PRZEDMIOTU EKONOMIKA OBRONY

1. Funkcje systemu obronnego PRL z uwzględnieniem partycypacji na rzecz frontu zewnętrznego i wewnętrznego. Schemat.
2. Ideowy schemat organów kierowania systemem obronnym kraju.
3. Hipotetyczny rozwój napięcia polityczno-wojennego. Wykres.
4. Kształtowanie się okresów zagrożenia. Schemat.
5. Modele gospodarki wojennej. Schemat.
6. Zakres przedsięwzięć w modelu gospodarki pokojowej. Treść pojęcia: produkcja wojenna. Opis.
7. Model podziału ostatecznego dochodu narodowego w gospodarce pokojowej z uwzględnieniem potrzeb obrony narodowej. Diagram.
8. Hipotetyczny przebieg produkcji sektora cywilnego i militarnego w różnych systemach gospodarki narodowej. Wykres.
9. Straty w II wojnie światowej. Tabela.
10. Potencjał wojenno-ekonomiczny. Schemat.
11. Potencjał obronno-ekonomiczny państw NATO około roku 1974. Tabela.
12. Wskaźniki udziału wydatków wojskowych w dochodzie narodowym w różnych okresach XIX i XX wieku. Tabela.
13. Światowy produkt narodowy brutto i światowe wydatki wojskowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Tabela.
14. Światowe wydatki wojskowe i ich udział w GNP. Tabela.
15. Przeciętne tempo wzrostu GNP i jego obciążeń 1961-1970.
16. Podstawowe wskaźniki gospodarki światowej i wydatków wojskowych według podziału na kraje uprzemysłowione i rozwijające się. Tabela.
17. Tempo wzrostu światowego produktu narodowego brutto i wydatków wojskowych w latach 1960-1975. Tabela.
18. Wydatki USA na obronę narodową w porównaniu z ogólnymi wydatkami budżetu Rządu Federalnego USA w latach 1940-73. Diagram.
19. Światowe wskaźniki rozwoju gospodarczego i wydatków wojskowych. Tabela.
20. Podstawowe wskaźniki wydatków wojskowych wybranych państw - 1976 r. Tabela.
21. Wydatki wojskowe bezpośrednie i pośrednie. Treść.
22. Dynamika wydatków wojskowych USA w przeliczeniu na 1 żołnierza w latach 1800-1976. Tabela.
23. Ciężar gatunkowy bezpośrednich wydatków wojskowych w dochodzie narodowym w czasie wojen światowych. Tabela.
24. Rozkład budżetowych wydatków w I wojnie światowej na poszczególne państwa. Tabela.
25. Podział nakładów państwowych na prace naukowo-badawcze i doświadczalne.

- nia konstruktorskie w USA. Tabela.
26. Ludność w miastach i wsiach według wieku. Stan w dniu 31 XII 1974. Diagram.
 27. Ludność w roku 1965 według płci i wieku. Stan w dniu 31 XII 1965. Diagram.
 28. Prognoza biologiczna ludności Polski. Tabela.
 29. Straty ludzkie i koszty ekonomiczne ponoszone w wojnach. Tabela.
 30. Straty sił zbrojnych USA i Anglii w czasie II wojny światowej. Straty w ludziach w czasie I i II wojny światowej. Tabele.
 31. Przyrost ludności w wieku zdolności do pracy oraz realnych zasobów siły roboczej. Tabela.
 32. Kategorie prognoz obronnych. Schemat.
 33. Siły zbrojne. Schemat.
 34. Siły zbrojne. Schemat.
 35. Liczba zmobilizowanych w czasie I i II wojny światowej. Tabela.
 36. Rozwój liczebny armii w czasie pokoju i wojny czterech głównych mocarstw w Europie. Straty osobowe głównych uczestników wojny 1914-1918. Tabele.
 37. Siły zbrojne USA w czasie II wojny światowej. Diagram.
 38. Liczebność siły roboczej głównych państw w latach 1939-1945. Diagram.
 39. Liczebność siły roboczej ZSRR i W. Brytanii. Diagram.
 40. Liczebność sił zbrojnych głównych państw walczących na koniec II wojny światowej w porównaniu z rokiem 1918. Tabela.
 41. Ciężar gatunkowy produkcji wojennej w przemyśle przetwórczym USA w %. Tabela.
 42. Import surowca strategicznego i produkcji przemysłowej w roku 1938. Diagram.
 43. Liczba sprzętu wojskowego wykorzystanego w czasie I i II wojny światowej. Tabele.
 44. Podział siły roboczej w przemyśle w czasie I wojny światowej. Tabela.
 45. Konwersja przemysłu USA do kwietnia 1943. Zestawienie.
 46. Podstawowe dane statystyczne ZSRR 1941-1945. Wykres.
 47. Produkcja samolotów i czołgów w latach II wojny światowej. Diagram.
 48. Produkcja samolotów i czołgów w II wojnie.
 49. Wydatki Federalne na badania i rozwój w roku 1970. Zestawienie.
 50. Produkcja samolotów i czołgów w USA w II wojnie światowej. Diagram.
 51. Wytop surowki stali w USA w czasie II wojny światowej. Diagram.
 52. Dostawy i świadczenia w ramach Lend-Lease. Diagram.
 53. Wydatki państwowe W. Brytanii. Diagram.
 54. Wydatki państwowe USA. Diagram.
 55. Wydatki budżetowe państw socjalistycznych i udział w nich wydatków na obronę narodową. Tabela.

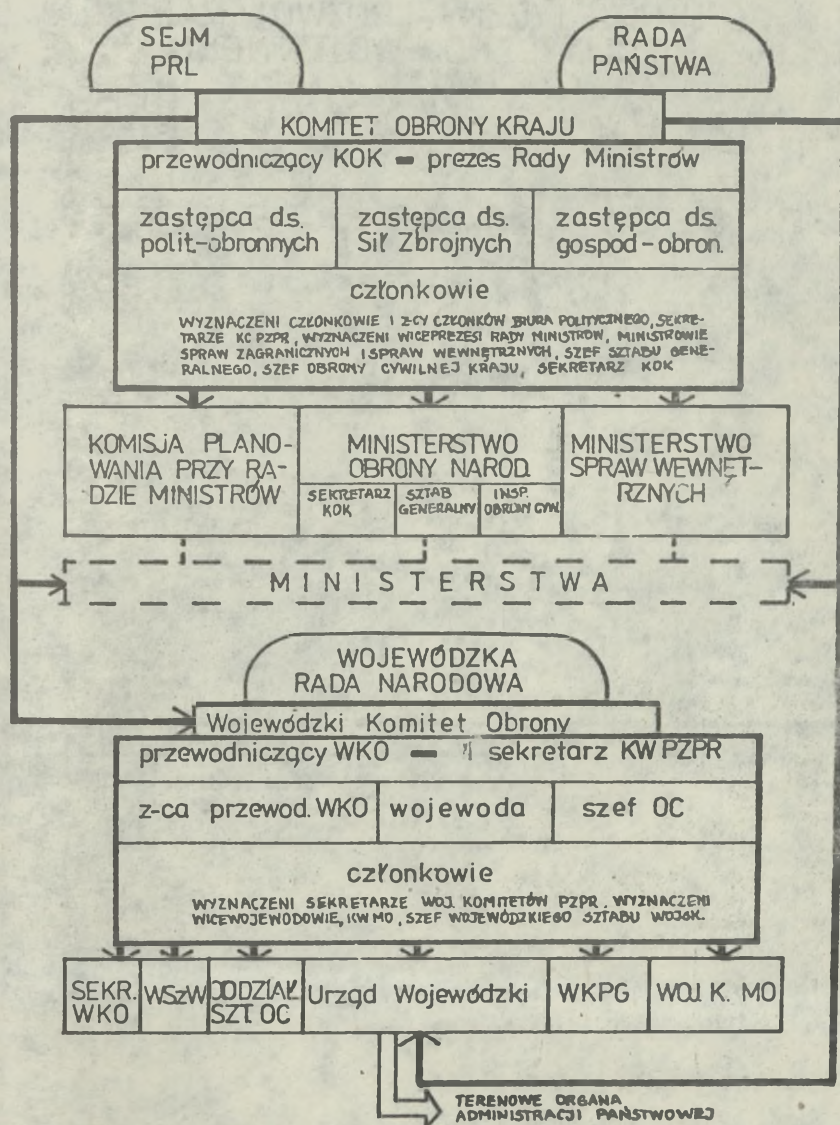
56. III Rzesza, wpływy z krajów okupowanych. Diagram.
57. Ceny żywności dla m. Warszawy w okresie okupacji hitlerowskiej. Tabela.
58. Zestawienie przydziałów żywności dla ludności polskiej po 1 X 1943. Tabela.
59. Przydziały żywności dla ludności m. Żnina w okresie okupacji hitlerowskiej. Tabela.
60. Zestawienie premii za oddanie kontyngentu produktów rolnych w okresie okupacji. Tabela.
61. Schemat powiązań ekonomiki transportu wojskowego z otoczeniem zewnętrznym.
62. System transportowy. Schemat.
63. Eksport broni przez główne kraje kapitalistyczne w latach 1960 - 1971 oraz ich udział w eksporcie w okresie 1950-1976. Tabela.
64. Tabelaryczne zestawienie ograniczeń z tytułu SALT II. Schemat.
65. Cytat o wydatkach I wojny światowej rektora Uniwersytetu Columbia. Treść.
66. Przykładowe pytania w czasie wykładu na temat: "Konsumpcja wojenna" zatytułowane "Fabryka pomysłów".
67. Przykładowe pytanie w czasie wykładu na temat "Potencjał wojenno - ekonomiczny".

FUNKCJE SYSTEMU OBRONNEGO PRL Z UWZGLĘDNIENIEM PARTYCYPACJI NA RZECZ FRONTU ZEWNĘTRZNEGO I WEWNĘTRZNEGO

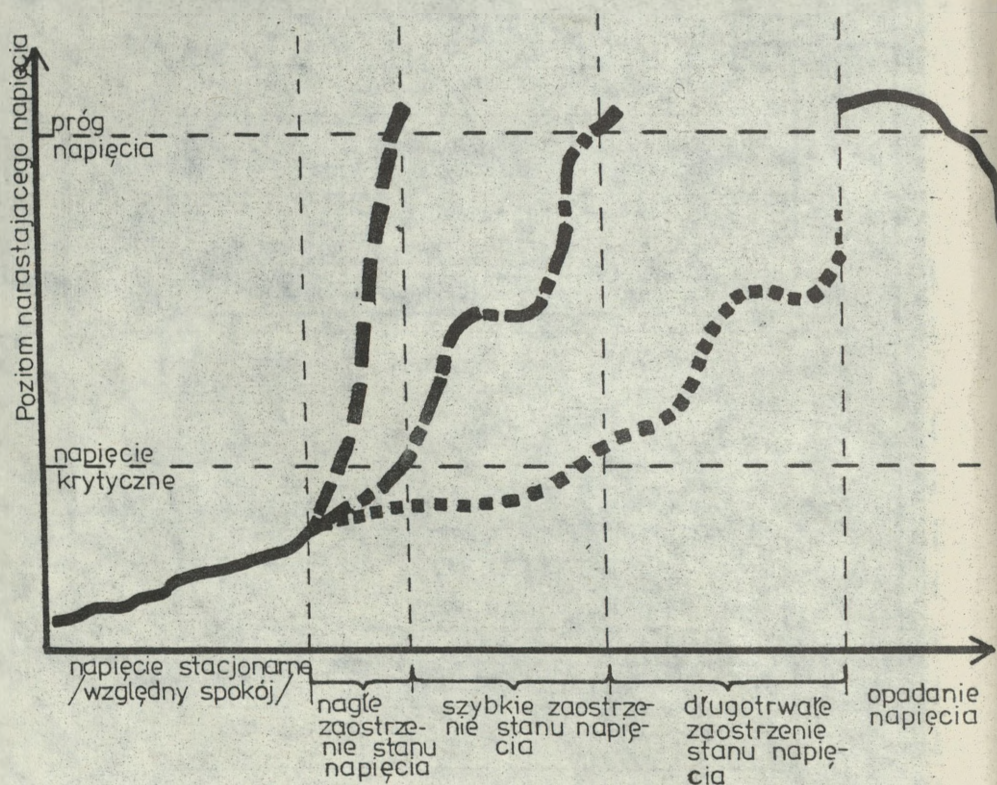

W tym czasie bezpieczenstwo rezy
i pomoglo mu przeżyć.

IDEOWY SCHEMAT ORGANÓW KIEROWANIA SYSTEMEM OBRONY KRAJU

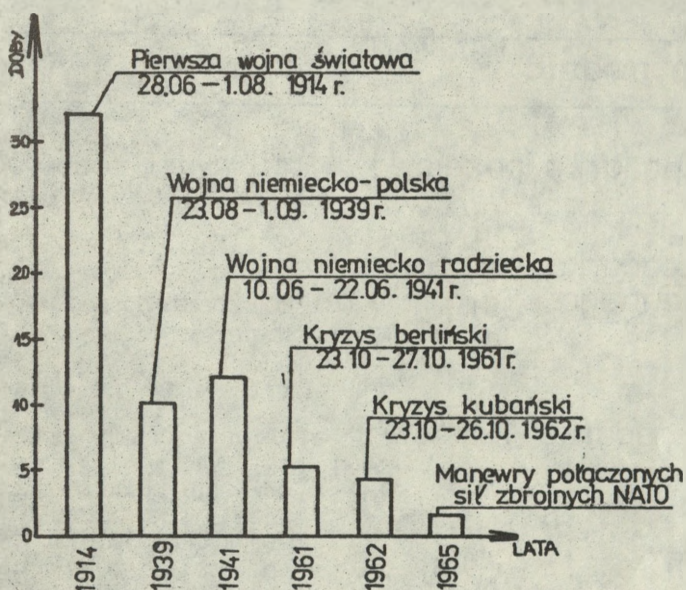

HIPOTETYCZNY ROZWÓJ NAPIĘCIA POLITYCZNO – WOJENNEGO

Zródło: Mobilizacja gospodarcza, Materiały na seminarium ekonomiki obrony, Toruń 1979, s. 201.

KSZTAŁTOWANIE SIĘ OKRESÓW ZAGROŻENIA

Wykres wskazuje na zmniejszanie się czasu przeznaczanego na bezpośrednie przygotowanie stron do wojny.

Zródło: H. Michalski: "Pierwsze 100 godzin wojny nuklearnej", Warszawa 1969, s. 73.

MODELE GOSPODARKI WOJENNEJ

Typ modelu	Główny cel
 Gospodarka pokojowa	● Podstawowy cel ustroju społ.-polit. ● Ograniczone cele wojskowe
 Gospodarka pogotowia wojennego	● Ograniczenie celów pokojowych ● Mobilizacja gospodarcza prze- stawia gospodarkę na tory wo- jenne
 Gospodarka wojenna	● Maksymalizacja produkcji wojen- nej ● Dominacja procesów produkcji wojennej nad pozostałymi pro- cesami ekonomicznymi ● Tendencja do maksymalnego ograniczenia roli rynku w pod- stawowych procesach gospo- darczych
 Gospodarka odbudowy powojennej	● Demobilizacja gospodarcza ● Odbudowa gospodarki naro- dowej ● Odszkodowania, rewindykacje

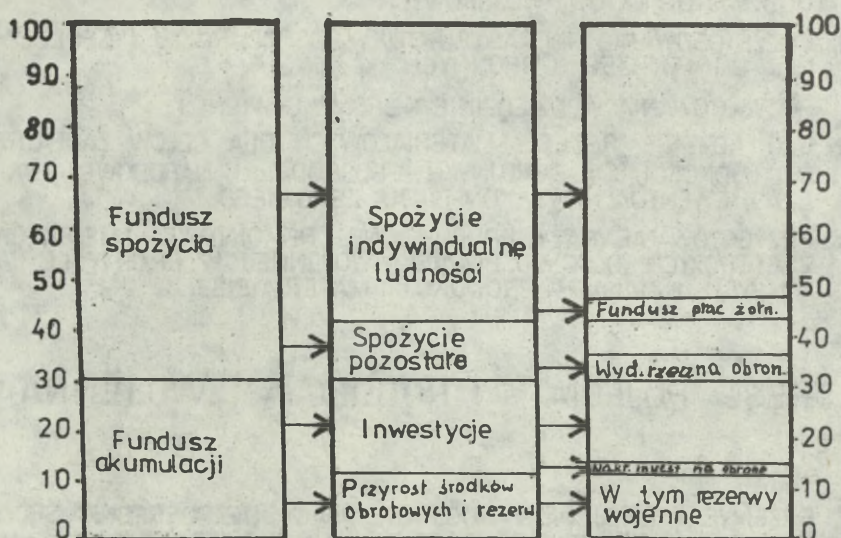
ZAKRES PRZEDSIĘWZIĘĆ W MODELU GOSPODARKI POKOJOWEJ

- ▶ UTRZYMYWANIE, SZKOLENIE, WYPOSAŻENIE SIŁ ZBRÓJNYCH ORAZ BUDOWA OBIEKTÓW WOJSKOWYCH
- ▶ PRZYSTOSOWANIE INFRASTRUKTURY GOSPODARCZEJ I SPOŁECZNEJ DO POTRZEB OBRONNYCH
- ▶ PRZYGOTOWANIA W DZIEDZINIE OBRONY CYWILNEJ
- ▶ GROMADZENIE REZERW MATERIAŁOWYCH DLA CELÓW ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI, SIŁ ZBRÓJNYCH I GOSPODARKI NARODOWEJ NA CZAS EWENTUALNEGO KONFLIKTU ZBRÓJNEGO
- ▶ PRZYGOTOWANIE BAZY PRODUKCYJNEJ REMONTOWEJ I OBIEKTÓW ZASTĘPCZYCH DLA GOSPODARKI WOJENNEJ W PRZEMYSLE I INNYCH DZIAŁACH PRODUKCJI MATERIALNEJ

TREŚĆ POJĘCIA PRODUKCJA WOJENNA

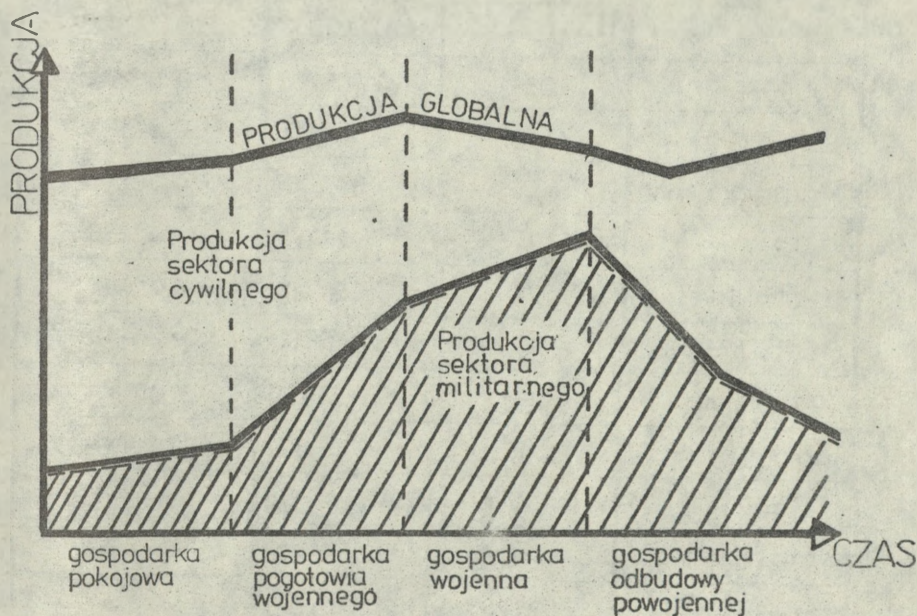
- ▶ PRZEMYSŁ ZBROJENIOWY DOSTARCZAJĄCY BEZPOŚREDNIO ŚRODKI WALKI – BROŃ, WYPOSAŻENIE, AMUNICJĘ, ITP.
- ▶ PRODUKCJA TYCH GAŁĘZI GOSPODARKI NARODOWEJ, KTÓRE DOSTARCZAJĄ PRZEMYSŁOWI ZBROJENIOWEMU ŚRODKI PRODUKCJI – MASZYNY, URZĄDZENIA, PÓŁFABRYKATY, ITP.
- ▶ GAŁĘZIE GOSPODARKI WYTWARZAJĄCE PRODUKTY O PODWÓJNYM ZASTOSOWANIU: WOJSKOWYM I CYWILNYM – SAMOCHODY, ART. TEKSTYLNE, SKÓRZANE, ŻYWNOSĆ I INNE ŚRODKI KONSUMPCJI. TAKA PRODUKCJA MUSI BYĆ TRAKTOWANA NA RÓWNI Z PRODUKCJĄ ŚRODKÓW WALKI.

Model podziału ostatecznego dochodu
narodowego w gospodarce pokojowej
z uwzględnieniem potrzeb obrony naro-
dowej

Zródło: Potencjał obronno-ekonomiczny, Poznań 1979, s. 122.

HIPOTETYCZNY PRZEBIEG PRODUKCJI SEKTORA CYWILNEGO I MILITARNEGO W RÓŻNYCH SYSTEMACH GOSPODARKI NARODOWEJ

WOJENNA ALOKACJA ZASOBÓW jest to ciągły proces świadomego przystosowywania struktury, wykorzystania wszystkich zasobów gospodarczych do bieżących i przyszłych potrzeb wojny.

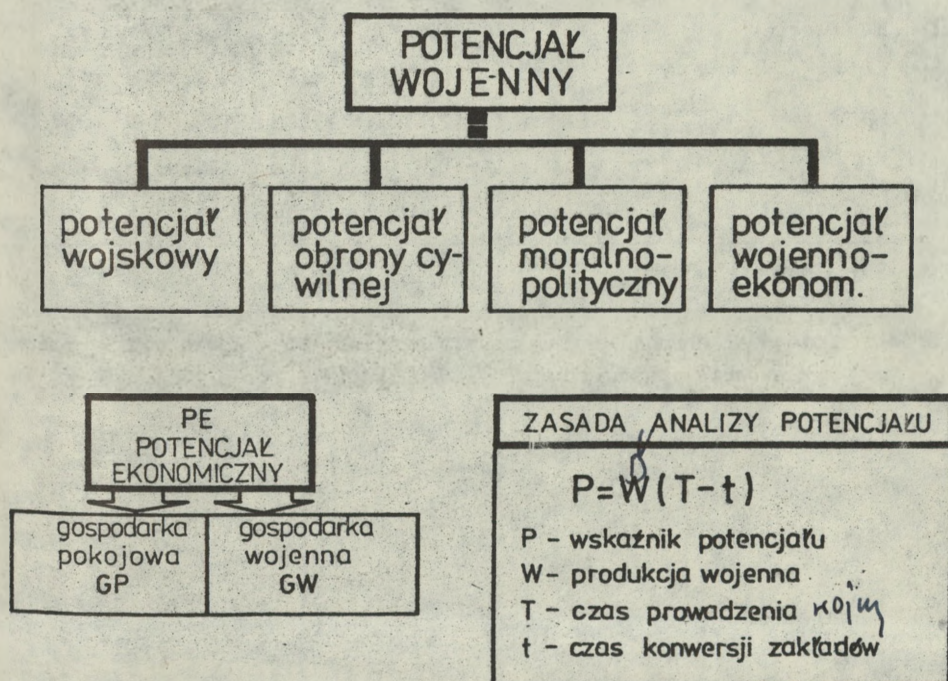
STRATY W II WOJNIE ŚWIATOWEJ

KRAJE	STRATY W LUDZIACH NIE- KTÓRYCH PAŃSTW SPRZY- MIERZONYCH		STRATY MATERIAL NE KRAJÓW OKU POWANYCH PRZEZ NIEMCY
	NA 1000 mieszk.	Ogółem	Ogółem w dol.
POLSKA	220	6 028 000	50 000 000
ZSRR	116	20 000 000	128 000 000
JUGOSŁAWIA	108	1 706 000	9 143 000
GRECJA	70	558 000	2 545 000
CZECHOSŁOWACJA	25	360 000	4 202 000
ALBANIA	24	28 000	—
HOLANDIA	22	200 000	4 412 000
LUKSEMBURG	17	5 000	—
FRANCJA	15	653 000	21 143 000
BELGIA	10	68 000	2 278 000
W. BRYTANIA	8	375 000	—
N. ZELANDIA	6	10 000	—
KANADA	3,4	40 000	—
NORWEGIA	3	8 600	1 260 000
USA	2,9	405 000	—
INDIE	2	719 000	—
AUSTRALIA	2	12 000	—
UNIA PŁD. AFRYKI	0,6	6 000	—

Zródło: Encyklopedia II Wojny Światowej, Warszawa 1975, s. XXIX.

POTENCJAŁ WOJENNO-EKONOMICZNY

JEST TO ZDOLNOŚĆ SIŁ EKONOMICZNYCH PAŃSTWA DO WYKONANIA MAKSYMALNEJ PRODUKCJI WOJENNEJ W OKRESIE POGOTOWIA WOJENNEGO I GOSPODARKI WOJENNEJ.

Potencjał obronno-ekonomiczny państw NATO około roku 1974

! Lp. !	! Państwo !	! Indeks ! synte- ! tyczny !	! Udział ! w NATO ! w % !	! USA = ! 100 !	! Miejsce !
! 1. !	! Belgia !	! 6,799 !	! 5,67 !	! 15,93 !	! 7 !
! 2. !	! Dania !	! 4,180 !	! 3,48 !	! 9,79 !	! 9 !
! 3. !	! Francja !	! 12,044 !	! 10,03 !	! 28,22 !	! 3 !
! 4. !	! Grecja !	! 2,016 !	! 1,67 !	! 4,72 !	! 10 !
! 5. !	! Holandia !	! 5,897 !	! 4,91 !	! 13,82 !	! 8 !
! 6. !	! Kanada !	! 7,010 !	! 5,85 !	! 16,42 !	! 6 !
! 7. !	! RFN !	! 14,986 !	! 12,50 !	! 35,12 !	! 2 !
! 8. !	! Norwegia !	! 1,249 !	! 1,45 !	! 2,92 !	! 12 !
! 9. !	! Portugalia !	! 1,874 !	! 1,55 !	! 4,39 !	! 11 !
! 10. !	! USA !	! 42,670 !	! 35,68 !	! 100,00 !	! 1 !
! 11. !	! W. Brytania !	! 11,534 !	! 9,62 !	! 27,03 !	! 4 !
! 12. !	! Włochy !	! 9,103 !	! 7,58 !	! 21,33 !	! 5 !
! O g ó ł e m NATO !		! 119,362 !	! 100,00 !	! x !	! x !

Źródło: Potencjał obronno-ekonomiczny, Materiały na krajowe seminarium wykładowców ekonomiki obrony, Wrocław 1978 r., s. 78

Wskaźniki udziału wydatków wojskowych w dochodzie narodowym
w różnych okresach XIX i XX wieku

/w %/

Lata	Państwa				Uwagi
	USA	W. Brytania	Niemcy	Francja	
<u>Okres lat do I wojny światowej^{1/}</u>					
1872	0,8	2,2	2,1	2,6	
1900	1,2	2,4	2,5	3,3	
1913	0,8	3,0	3,7	3,9	
<u>Lata I wojny światowej^{2/}</u>					
1914-1918	15,5	36,9	31,6	25,6	średniorocznie
<u>Okres lat między I a II wojną światową^{3/}</u>					
1934-1935	•	4,0	4,0	2,8	
<u>Lata II wojny światowej^{4/}</u>					
1939-1945	51,8	66,6	70-80	•	średniorocznie
<u>Po II wojnie światowej^{5/}</u>					
			RFN		
1952	13,6	10,0	5,8	8,6	wojna w Korei
1957	9,9	7,2	4,1	7,3	
1960	8,9	6,5	4,0	6,4	
1964	8,0	6,1	4,6	5,3	
1967	9,4	5,8	4,3	5,0	!w 1967 r. wojna!
1970	7,8	4,9	3,3	4,4	!w Wietnamie i
1973	6,1	4,9	3,4	3,5	!bezpośrednia in-
1976	6,0	5,1	3,6	3,7	!terwencja USA;
					!agresja Izraela
					!na kraje arab-
					!skie /

Źródło: Opracowano na podstawie:

- 1/ W. Stankiewicz: Socjalistyczna myśl wojenna, Warszawa 1972.
- 2/ J. Leszczyński: Węzłowe problemy historii gospodarki pierwszej wojny światowej, Warszawa 1977.
- 3/ K. Krzyżanowski: Wydatki wojskowe Polski w latach 1918-1939, Warszawa 1976.
- 4/ Z. Beczkiewicz: Ekonomia obrony narodowej, Warszawa 1968.
A. Aleksiejew: Wojenne finanse państw kapitalistycznych, Warszawa 1954.
- 5/ SIPRI Yearbook 1970, The Military Balance 1975, 1977.

Światowy produkt narodowy brutto i światowe wydatki wojskowe
w przeliczeniu na 1 mieszkańca

/w dol., ceny z roku 1970/

Lp.	Wyszczególnienie	1960	1975	Wskaźnik wzrostu 1975 1960
1.	Światowy produkt narodowy brutto na 1 mieszkańca	677,7	940,0	138,7
2.	Światowe wydatki wojskowe na 1 mieszkańca	43,8	53,9	123,0
3.	Produkt narodowy brutto krajów uprzemysłowionych na 1 mieszkańca	1698,0	2791,0	164,4
4.	Produkt narodowy brutto krajów rozwijających się na 1 mieszkańca	132,0	205,0	155,3
5.	Wydatki wojskowe krajów uprzemysłowionych na 1 mieszkańca	132,0	166,5	126,1
6.	Wydatki wojskowe krajów rozwijających się na 1 mieszkańca	2,0	9,2	460,0
7.	Udział wydatków wojskowych w %			
	- w światowym produkcie narodowym brutto na 1 mieszkańca	6,7	5,7	x
	- w produkcie narodowym brutto krajów uprzemysłowionych na 1 mieszkańca	7,8	6,0	x
	- w produkcie narodowym brutto krajów rozwijających się na 1 mieszkańca	1,5	4,5	x

Zródło: Potencjał obronno-ekonomiczny, Materiały na krajowe seminarium
wykładowców ekonomiki obrony, Wrocław 1978, s. 155.

ŚWIATOWE WYDATKI WOJSKOWE
I ICH UDZIAŁ W GNP W MLD DOL.
/ceny stałe z 1970 r./

ROK	ŚWIATOWE WYDATKI WOJSKOWE	ŚWIATOWY GNP	UDZIAŁ WYDAT- KÓW WOJSKO- WYCH W GNP, %
1960	150,5	2 023,5	7,4
1961	150,1	2 116,6	7,4
1962	167,6	2 213,7	7,6
1963	174,2	2 313,7	7,5
1964	174,0	2 462,4	7,1
1965	174,9	2 589,8	6,8
1966	190,5	2 732,0	7,0
1967	206,5	2 842,8	7,3
1968	209,9	2 963,9	7,1
1969	209,6	3 039,0	6,8
1970	202,6	3 204,1	6,3

Udział światowych wydatków wojskowych w GNP
przed II wojną światową wahał się między 30-35%

Źródło: Z. Bako: "Droga do światowej konferencji rozbrojeniowej",
Warszawa 1975.

PRZECIĘTNE ROCZNE TEMPO WZROSTU GNP I JEGO OBCIĄŻEŃ 1961-1970/w%/

WYSZCZEGÓLNIENIE	ŚWIAT	KRAJE ROZWINIĘTE	KRAJE ROZWIJAJĄCE się
WYDATKI WOJSKOWE	32	2,6	8,0
GNP OGÓŁEM	4,8	4,8	4,7
GNP NA OSOBĘ	2,7	3,7	2,2
WYDATKI NA OŚWIATĘ	7,9	8,0	7,5
WYDATKI NA OCHRONĘ ZDROWIA	5,9	6,2	2,0
LICZEBNOŚĆ SIŁ ZBROJ.	2,2	0,8	3,3
LUDNOŚĆ	2,0	1,1	2,4

Nigdy taka ilość środków finansowych nie była przeznaczona na cele wojskowe w okresie, kiedy między wielkimi mocarstwami nie ma prawdziwej wojny...

Zródło: Z. Bako: Droga do światowej konferencji rozbrojeniowej,
Warszawa 1975.

PODSTAWOWE WSKAŹNIKI GOSPODARKI
ŚWIATOWEJ I WYDATKÓW WOJSKOWYCH Z
PODZIAŁEM NA KRAJE UPRZEMYSŁOWIONE
I ROZWIJAJĄCE SIĘ / wg danych 1975/

A. LUDNOŚĆ

28 %	72 %
Kraje rozwinięte	Kraje rozwijające się

B. DOCHÓD NARODOWY BRUTTO

875 %	125 %
-------	-------

C. PRODUKCJA

80 %	20 %
------	------

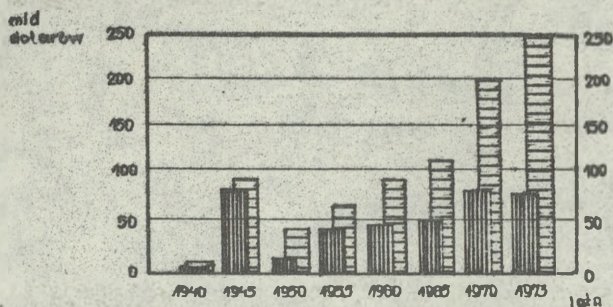
D. WYDATKI WOJSKOWE

94,4	5,6	1955
85,6	14,4	1973
81,6	18,4	1975

E. LICZBA ŻOŁNIERZY

50 %	50 %
------	------

WYDATKI USA NA OBRONĘ NARODOWĄ W PORÓWNIANIU Z OGÓLNYMI WYDATKAMI BUDŻETU RZĄDU FEDERALNEGO USA W LATACH 1940-73

Zródło: Statistical Abstract of the United States 1973. Washington 1973, wykres XVII, s. 254.

Tempo wzrostu światowego produktu narodowego brutto i wydatków wojskowych w latach 1960 - 1975

L a t a	Wskaźniki wzrostu w %	
	światowy produkt narodowy brutto	światowe wydatki wojskowe
1960	•	•
1965	130,0	124,0
1970	123,7	128,9
1975	116,4	102,3
Średnioroczne tempo wzrostu w latach 1960 - 1975	5,1	4,2

Zródło: Potencjał obronno-ekonomiczny, Materiały na krajowe seminarium ekonomiki obrony, Wrocław 1978, s. 125.

ŚWIATOWE WSKAŹNIKI ROZWOJU GOSPO-
DARCZEGO I WYDATKÓW WOJSKOWYCH
/1960 r. - 100/

	1950	1970	1975	RELACJA TEM- PA WZROSTU
LUDNOŚĆ	84	121	133	0,65
DOCHÓD NAROD. BRUTTO	60	169	206	1,0
PRODUKCJA PRZEMYSŁ.	52	192	240	1,17
PRODUKCJA ROLNICZA		120	134	0,66
WYDATKI WOJSKOWE	56	159	164	0,80

UDZIAŁ W WYDATKACH WOJSKOWYCH :

wielkie mocarstwa	63 %
pozostałe kraje uprzemysłowione	18,3 %
Trzeci Świat	12,3 %
Chiny	6,1 %

Zródło: Z. Bako: Droga do światowej konferencji rozbrojeniowej,
Warszawa 1975.

Podstawowe wskaźniki wydatków wojskowych wybranych państw-1976 r.

Państwo	Wydatki wojskowe w mld dol.	% dochodu narodowego brutto	Wydatki wojskowe w dolarach na:	
			1 mieszk.	1 żołn.
Stany Zjed.	102,7	6,0	477	49.200
RFN	15,2	3,6	242	31.080
W. Brytania	10,7	5,1	190	31.560
Francja	12,9	3,7	241	25.200
Holandia	2,8	3,4	206	24.960
Turcja	2,8	5,6	70	6.090
Włochy	3,8	2,6	68	11.520
Grecja	1,2	5,5	138	6.000
Szwecja	2,4	3,7	294	34.900
Austria	0,4	1,1	57	10.720
Egipt	4,9	37,4	128	14.330
Iran	9,5	12,5	281	31.670
Izrael	4,2	35,3	1200	25.610
Pakistan	0,8	6,2	11	1.870
Japonia	2,8	3,0	5	2.650
Indonezja	1,0	3,8	8	4.070

Zródło: Potencjał obronno-ekonomiczny, Materiały na konferencję, Wrocław
1978, s. 159

WYDATKI WOJSKOWE BEZPOŚREDNIE I POŚREDNIE

WYDATKI BEZPOŚREDNIE utrzymanie sił zbrojnych
i urzędzeń obronnych

- Podgrupy ●
- wegetacyjne
 - uzbrojenie
 - mater.-techn. zaopatrzenie
 - budownictwo wojskowe
 - zapasy strategiczne
 - mobilizacja
 - przygotowania wojenne
 - badania i rozwój techniki
 - koszty obrony cywilnej

WYDATKI POŚREDNIE służą zaspokojeniu potrzeb
wojskowych i cywilnych

- finansowanie infrastruktury
- zapasy ogólnospołeczne
- finansowanie badań wojskowych o znaczeniu ogólnym
- renty wypłacane ofiarom wojny, inwalidom, sierotom

DYNAMIKA WYDATKÓW WOJSKOWYCH USA W PRZELICZENIU NA 1 ŻOŁNIERZA W LATACH 1800-1976

ROK	Bezpośrednie wydatki w walucie bieżącej w mln dol.	Pośrednie wydatki w walucie bieżącej w mln dol.	OGÓŁEM WYDATKI		Liczba sił zbroj- nych w tys.	Ogólne wydatki roczne w cenach 1957- 1959 r na 1 żołnierza w dol.
			w walucie bieżącej w mln dol.	w cenach stałych 1957-1959 w mln dol.		
1800	6, 01	3,43	9,44	195	25	780
1915	297	199	496	1305,3	169	7723,6
1918	7110	424	7534	10507,7	1708	6152,1
1939	1075	1500	2575	6101,3	328	18 601,5
1941	6054	1677	7725	16173,5	1801	8 980,3
1942	23970	1818	25788	47 755,4	3854	12 375,1
1945	81 277	5712	86 989	150 240,0	12 123	12 393,0
1950	13 018	12 396	25 414	29 278,7	1 460	20 053,8
1955	40 695	10 966	51 661	55 230,2	2 935	18 817,8
1960	45 691	14 847	60 528	50 117,1	2 476	20 207,8
1965	50 163	22 161	72 324	70 560,0	2 653	26 596,3
1970	76 400	32 800	109 200	95 004,0	2 840	33 452,1
1975	98 300	62 500	160 800	96 478,6	2 250	42 879,3

Zródło: W.P. Wasin: Imperialistyczny militarizm, Mińsk, 1976,
s. 109, 110.

CIEŻAR GATUNKOWY BEZPOŚREDNICH WYDATKÓW WOJSKOWYCH W DOCHODZIE NARODOWYM W CZASIE WOJEN ŚWIATOWYCH (w%)

PAŃSTWA	I WOJNA ŚWIATOWA 1914 r. - 1918 r.	II WOJNA ŚWIATOWA 1939 r. - 1945 r.
USA	15,5	43,4
ANGLIA	36,9	55,7
NIEMCY	31,6	67,8
ROSJA *	38,6	57-58

* od 1922 r. - ZSRR

Zródło: W.P. Wasin: Imperialistyczny militarizm, Mińsk, 1976,
s. 169.

ROZKŁAD BUDŻETOWYCH WYDATKÓW W I WOJNIE ŚWIATOWEJ NA POSZCZEGÓLNE PAŃSTWA /w dol.-1913 r./

Państwa	Budżetowe wydatki na wojnę /w mln dol./	Ogólny koszt na na głowę miesz- kańca /w dol./	Ogólny koszt majątku państwa / w % /
<u>PAŃSTWA ENTENTY</u>			
ANGLIA	19 257	524,9	35,4
FRANCJA	10 104	280,2	19,4
WŁOCHY	4 489	124,6	20,6
ROSJA	7 366	44,1	13,1
<u>PAŃSTWA CENTRALNE</u>			
NIEMCY	18 605	292,6	24,7
AUSTRO- WĘGRY	5 438	108,8	18,1

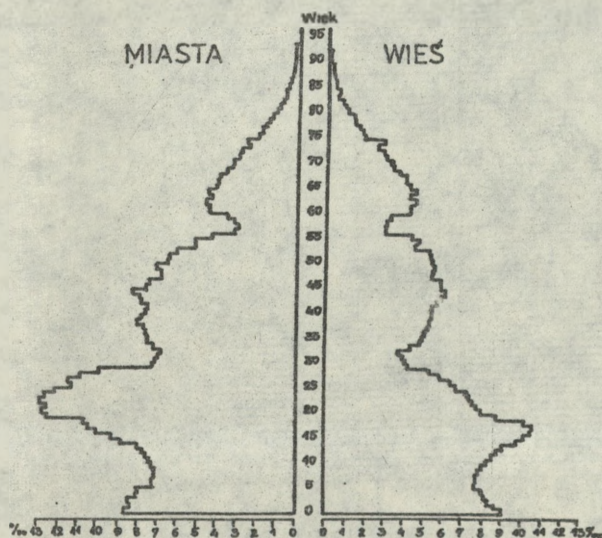
Zródło: W.P. Wasin: Imperialistyczny militarizm, Mińsk, 1976,
s. 223

PODZIAŁ NAKŁADÓW PAŃSTWOWYCH NA PRA-
CE NAUKOWO-BADAWCZE I DOŚWIADCZENIA
KONSTRUKTORSKIE
W USA

RESORT	1954r.-1959 r.		1960r.-1965r.		1966r.-1971r.	
	mln dol.	%	mln dol.	%	mln dol.	%
Ministerstwo Obrony	18 974	75,4	39 939	60,4	45 293	48,5
Komisja Energii Atomowej	3 580	14,1	6 936	10,5	7 897	8,5
Program NASA	546	2,1	12 878	19,5	26 272	28,0
Ministerstwo Rolnictwa	549	2,6	977	1,5	1 612	1,2
Ministerstwo Handlu	109	0,4	276	0,4	523	0,6
Ministerstwo Ochrony Zdra- wia i Oświaty	796	3,1	3 228	4,9	6 823	7,3
Ministerstwo Spraw Wewn.	270	1,0	524	0,8	993	1,1
Inne	333	1,3	1 362	2,0	4 008	4,3
RAZEM	25 157	100,0	66 121	100,0	93 421	100,0

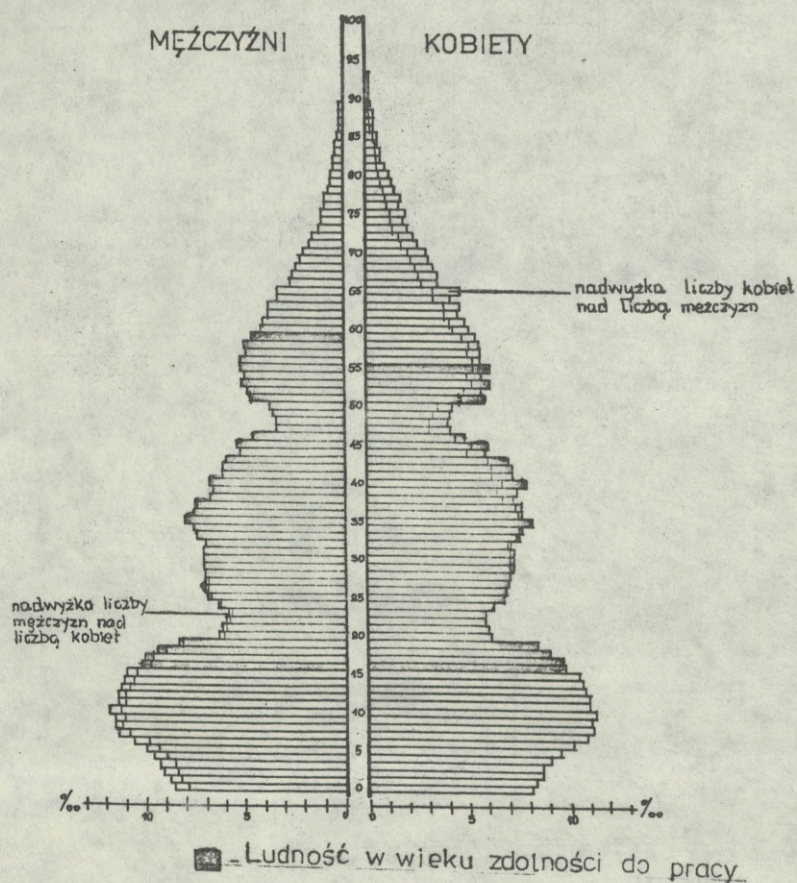
Zródło: W.P. Wasin: Imperialistyczny militarizm, Mińsk, 1976,
s. 107

ŁUDNOŚĆ W MIASTACH I NA WSI
WEDŁUG WIEKU – stan z 31 XII 1974 r.

Zródło: Rocznik Statystyczny 1975, GUS, Warszawa 1975.

LUDNOŚĆ W 1965 r. WEDŁUG PŁCI I WIEKU stan z 31 XII

Zródło: Rocznik Statystyczny 1966, Warszawa 1966, Tablica Ludność.

PROGNOZA BIOLOGICZNA LUDNOŚCI POLSKI /wariant średni/

	1970	1980	1990	2000
LUDNOŚĆ w mln	32,3	35,3	37,3	38,6
Przyrost w dziesięcioleciu 1971-1980	2,7			
Przyrost w dziesięcioleciu 1981-1990	2,0			
Przyrost w dziesięcioleciu 1991-2000	1,3			
LUDNOŚĆ w wieku produkcyjnym w mln	18,3	21,5	22,6	23,6
Przyrost w dziesięcioleciu 1971-1980	3,2			
Przyrost w dziesięcioleciu 1981-1990	1,1			
Przyrost w dziesięcioleciu 1991-2000	1,0			
PROGNOZA BIOLOGICZNA ROZWOJU LICZBY DZIECI I MŁODZIEŻY				
Wiek przedprodukcyjny do 17 lat w mln	10,7	9,6	9,7	9,0
PROGNOZA BIOLOGICZNA LUDNOŚCI W WIEKU POPRODUKCYJNYM				
Wiek poprodukcyjny w mln mężczyźni 65 lat i więcej kobiety 60 lat i więcej	3,6	4,2	5,0	6,0

Straty ludzkie i koszty ekonomiczne ponoszone
w wojnach

Okresy	Ogólne straty ludzkie w mln	Ogólne straty ekono- miczne w mld dol., ceny 1913 roku
W wojnach okresu przed n.e. aż do naszych czasów	3645	115 600
Wojny XVII w.	3,3	110
Wojny XVIII w.	5,4	160
Wojny XIX w.	5,7	244
W okresie przygotowań i prowadzenia I wojny świa- towej		
a. Małe wojny /1900-1913/	0,5	5,5
b. Przygotowanie I wojny światowej	-	52,6
c. Koszty i straty I woj- ny światowej	9,5	338,0
W okresie przygotowań i prowadzenia II wojny świa- towej		
a. Małe wojny /1919-1939/	2,0	24,5
b. Przygotowanie II wojny światowej	-	232,4
c. Koszty i straty II woj- ny światowej	60 - 75,0	3 000,0
W okresie "zimnej wojny" i zbrojeń lat 1946-1976		
a. Małe wojny /1946-1976/	ok. 12	200,0
b. Przygotowania i zbro- jenia	-	1 500,0

Zródło: W.P. Wasin: Imperialistyczny militarizm, Mińsk, 1976,
s. 227

STRATY SIŁ ZBROJNYCH USA I ANGLII
W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ
/w tys./

	ZABICI	RANNI	ZAGINIENI BEZ WIEŚCI	WZIECI DO NIEWOLI
USA	273,9	651,7	27,2	116,0
ANGLIA	244,7	227,1	53,0	184,0
IMPERIUM BRYT.	353,7	475,1	90,8	326,5

STRATY W LUDZIACH W CZASIE
I I II WOJNY ŚWIATOWEJ

273,9
651,7
27,2
116,0
1068,8

	I WOJNA	II WOJNA	WZROST %
Państwa uczestn. w wojnie	33	72	118,1
Zmobilizowano do armii /w mln/	74	110	48,7
Zabitych /w mln/	10	34	240,0
Okaleczonych /w mln/	20	28	40,0

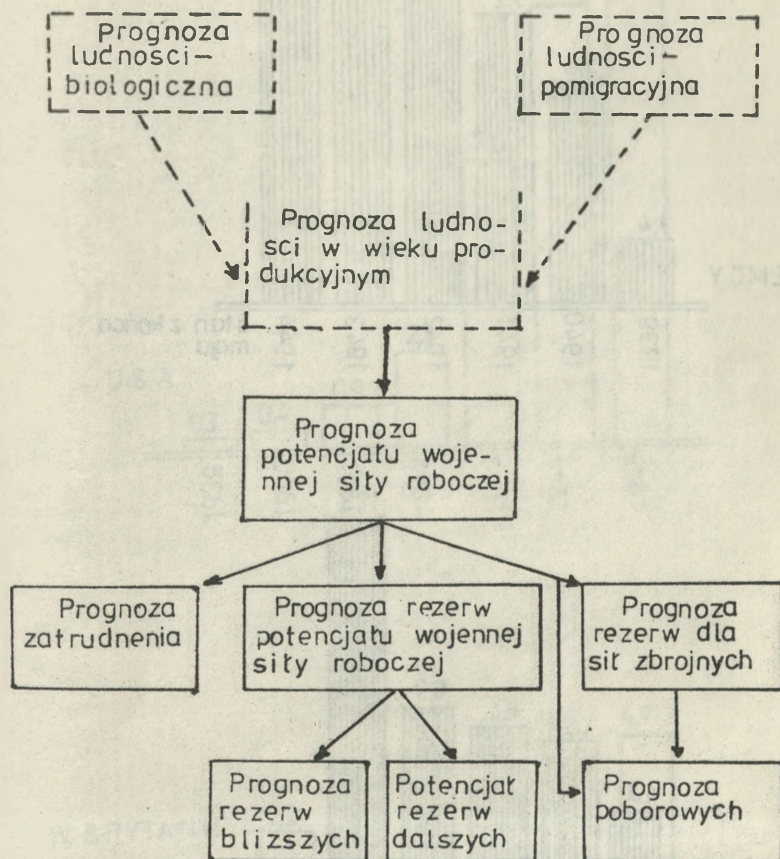
Źródła: Encyklopedia powszechna PWN, Warszawa 1963. Zaplecze i tyły w wojnie współczesnej, Oprac. zbiorowe, Warszawa 1969; H. Michalski: Pierwsze 100 godzin wojny nuklearnej, Warszawa 1969.

PRZYROST LUDNOŚCI W WIEKU ZDOLNOŚCI DO PRACY ORAZ REALNYCH ZASOBÓW SIŁY ROBOCZEJ

LATA	PRZYROST LUDNOŚCI W WIEKU ZDOLNOŚCI DO PRACY ^a		PRZYROST REALNYCH ZASOBÓW SIŁY ROBOCZEJ ^b	
	w tys.	w %	w tys.	w %
1950 — 55	1 127	7,8	1 610	13,2
1955 — 60	663	4,8	—	—
1960 — 65	787	4,2	—	—
1965 — 70	1 266	7,4	3 091	22,3
1970 — 75	1 603	8,7	1 807	10,6
1975 — 80 ^c	1 478	7,4	1 310	7,0
1980 — 85 ^c	703	3,3	410	2,1
1985 — 90 ^c	369	1,7	160	0,8

- a** MĘŻCZYŹNI 18-64 lat, KOBIECY 18-59 lat
b REALNE ZASOBY SIŁY ROBOCZEJ, OBLICZONE METODĄ WSKAZNIKÓW AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ W POSZCZEGÓLNYCH GRUPACH WIEKU
c SZACUNKI

KATEGORIE PROGNOZ OBRONNYCH

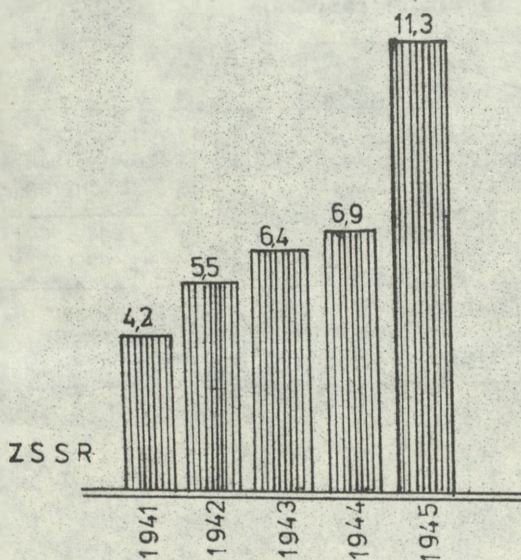
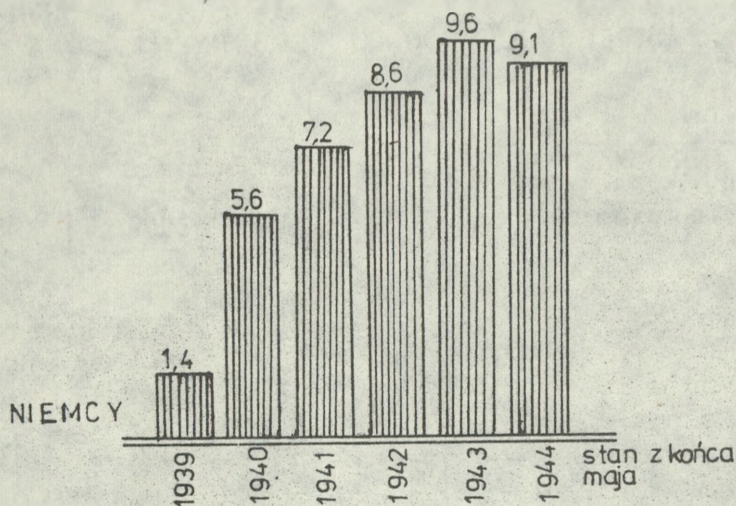

Uwaga :

- Prognoza demograficzna w kategoriach gospodarki pokojowej.
- Prognoza demograficzna w kategoriach gospodarki wojennej.

SIŁY ZBROJNE

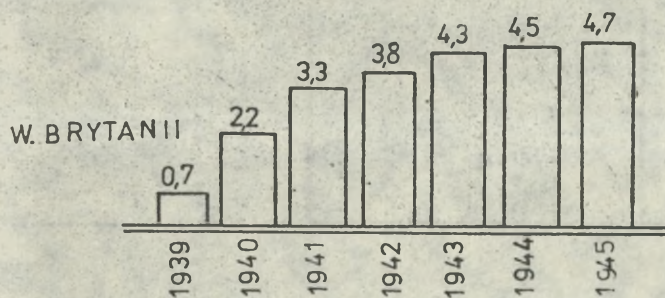
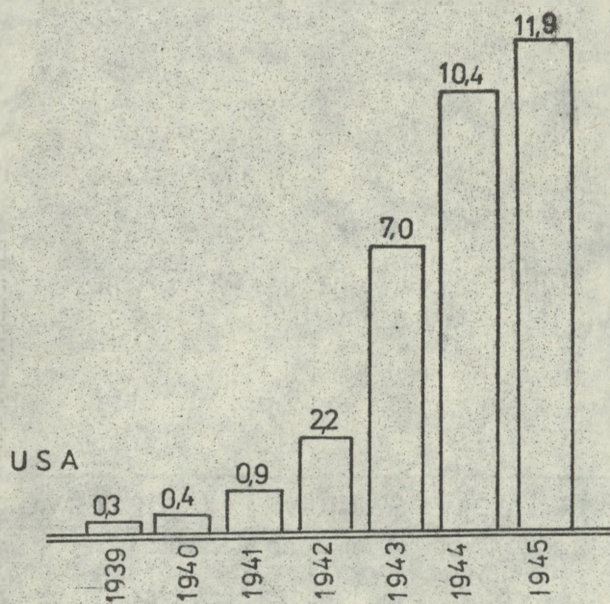
/ w mln ludzi /

Zródło: Historia powszechna t. 10, Warszawa 1975, s. 424, 434.

SILY ZBROJNE

/w mln ludzi/

Źródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 432, 436.

LICZBA ZMOBILIZOWANYCH W CZASIE I i II WOJNY ŚWIATOWEJ

Państwa	I wojna światowa		II wojna światowa	
	Liczba zmobilizowanych /w tys./	% zmobilizowanych z całej ludności	Liczba zmobilizowanych /w tys./	% zmobilizowanych z całej ludności
NIEMCY	13 250	19,7	17 000	24,6
W. BRYTANIA	4 970	11,0	6 000	12,7
WŁOCHY	5 615	15,5	6 000	15,5
FRANCJA	6 800	17,2	—	—
AUSTRO-WĘGRY	9 000	17,3	—	—
ROSJA	19 000	10,5	—	—
USA	3 900	3,6	14 000	10,96

Zródło: W.P. Wasin: Imperialistyczny militarizm, Mińsk 1976.

ROZWÓJ LICZEBNY ARMII W CZASIE POKOJU I WOJNY CZTERECH GŁÓWNYCH MOCARSTW W EUROPIE /w tys./

KRAJE \ LATA	1858	1898	1914	1914-1918		II Wojna Światowa
				po mobiliz.	na m. szan	
ROSJA	660	660	1360	5700	9900	11 365
FRANCJA	366	576	947	3781	5192	—
NIEMCY	161	583	801	4 216	8 201	10 200
AUSTRO-WĘGRY	380	397	436	2500	4430	—
ANGLIA	—	—	—	—	5 700	4 653
USA	—	—	—	—	—	12 123

z 08 1922 ZSRB

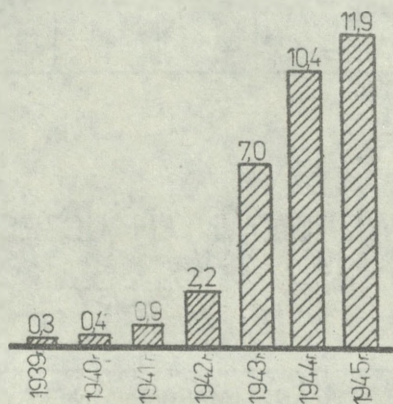
STRATY OSOBOWE GŁÓWNYCH UCZESTNIKÓW WOJNY 1914-1918 /w tys./

	ANGLIA	FRANCJA	NIEMCY	ROSJA
STRATY PODCZAS WOJNY	1000	1840	2700	4700
W TEJ LICZBIE ZABICI I RANNI	800	1400	2000	2500

Źródło: Z. Beczkiewicz: Zarys ekonomiki wojennej, Warszawa 1962, s. 51.

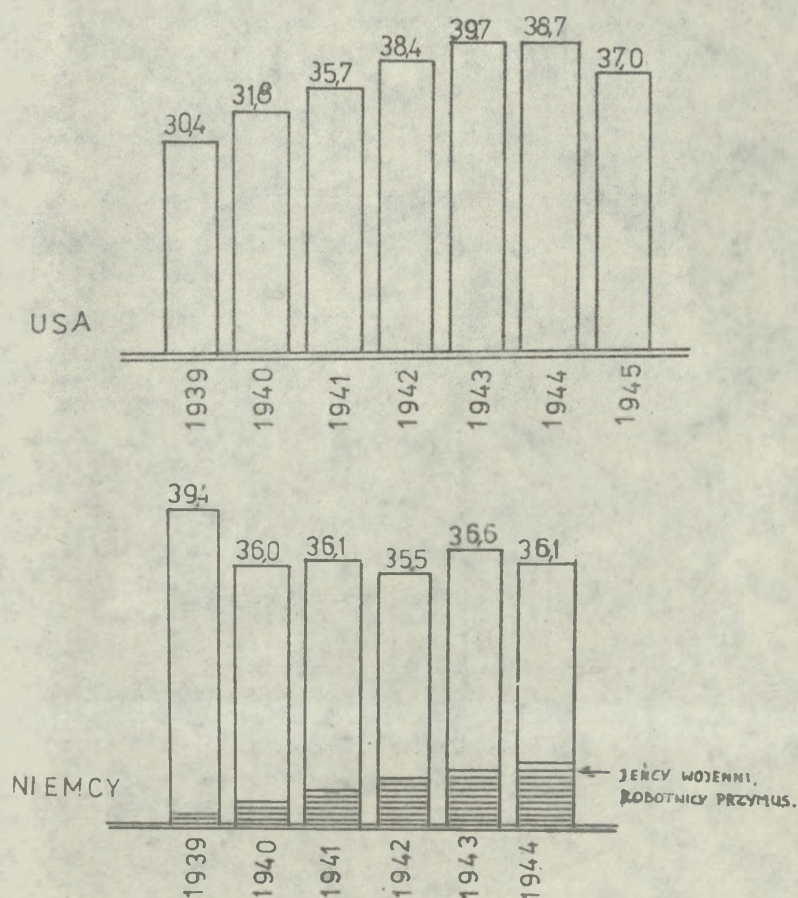
SILY ZBROJNE USA

/stan na styczeń, mln ludzi/

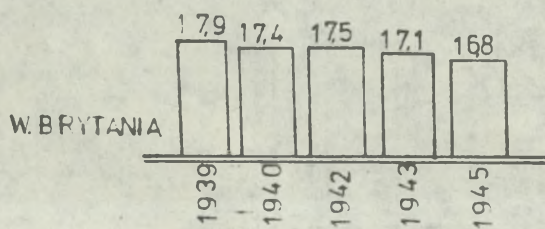
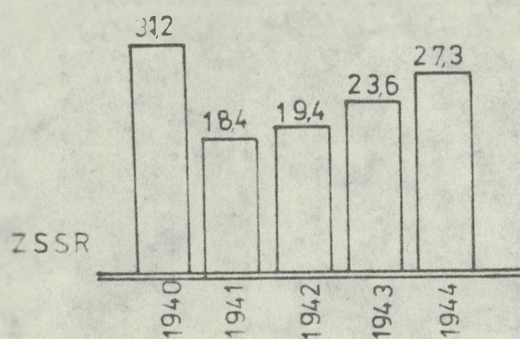
Źródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975.

LICZEBNOŚĆ SIŁY ROBOCZEJ GŁÓWNYCH PAŃSTW W LATACH 1939–1945 /w mln/

Źródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 34, 432.

LICZEBNOŚĆ SIŁY ROBOCZEJ GŁÓWNYCH PAŃSTW W LATACH 1939-1945

Zródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 424, 436.

LICZEBNOŚĆ SIŁ ZBROJNYCH GŁÓWNYCH PAŃSTW
WALCZĄCYCH NA KONIEC II WOJNY ŚWIATOWEJ
W PORÓWNANIU Z 1918 r.

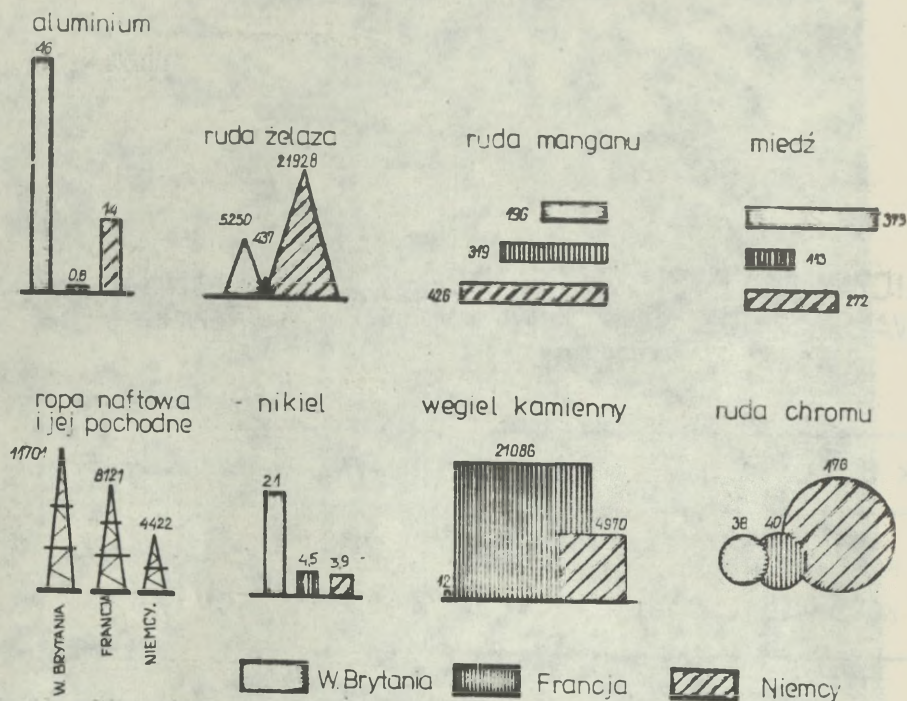
MAX LICZBA WOJSK w tys. ludzi	USA	NIEMCY	W BRYTANIA	^x ROSJA ^{xx} ZSRR
W KOŃCU WOJNY 1914-1918	3749	8200	5337	8 800 ^x
W KOŃCU WOJNY 1941-1945	12 275	10 938	8 720	11 365 ^{xx}

CIĘŻAR GATUNKOWY PRODUKCJI WOJENNEJ
W PRZEMYSŁE PRZETWÓRCZYM USA /w %/

	1941 r.	1943 r.
OGÓŁEM	22	66
w tym w grupie towarów trwałego użytku	30	81
w tym w grupie towarów nie trwałego użytku	9	43

Zródło: W.P. Wasin: Imperialistyczny militarizm, Mińsk 1976,
s. 64, 65.

IMPORT SUROWCA STRATEGICZNEGO I PRODUKCJI PRZEMYSŁOWEJ w 1938r.

Źródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 345, 424, 432, 436.

LICZBA SPRZĘTU WOJENNEGO WYKORZYSTANEGO W CZASIE I i II WOJNY ŚWIATOWEJ

RODZAJ SPRZĘTU	I WOJNA ŚWIATOWA			II WOJNA ŚWIATOWA		
	USA	ANGLIA	NIEMCY	USA	ANGLIA	NIEMCY
	na 1 wrzesień 1918 r.			31.07.45 r.	koniec 1944	1.01.45 r.
samoloty	13 840	47 873	47 300	29 610	102 600	104 000
czołgi	1 000	2 800	100	8 650	25 100	65 100
polowa i przeciwlotnicza artyleria	4 000	28 500	76 000	363 000	42 400	59 932
karabiny maszynowe w tys.	750	2 394	28 000	2 725	316,8	617,0
pociski w mln	20	218	306	331	294,7	357
naboje w mld	35	86	82	41,4	12	14,18

Źródło: W.P. Wasin: Imperialistyczny militarizm, Mińsk 1976, s. 68.

PODZIAŁ SIŁY ROBOCZEJ W PRZEMYSŁE W CZASIE I WOJNY ŚWIATOWEJ

PAŃSTWA	1915 r.		1917 r.		% robotników zatrudnionych w przemyśle zbrojeniowym
	ogólna licz- ba robotni- ków	w tym zatrud- nionych w przemyśle zbrojeniowym	ogólna licz- ba robotni- ków	w tym zatrud- nionych w przemyśle zbrojeniowym	
NIEMCY	5,5	1,5	6,0	3,5	58,3
FRANCJA	3,2	0,8	3,5	2,0	57,0
W. BRYTANIA	4,8	0,7	5,0	2,3	46,0
WŁOCHY	1,5	0,3	1,7	1,1	62,2
USA	8,0	0,6	9,5	3,0	31,6

Zródło: W.P. Wasin: Imperialistyczny militarizm, Mińsk 1976.

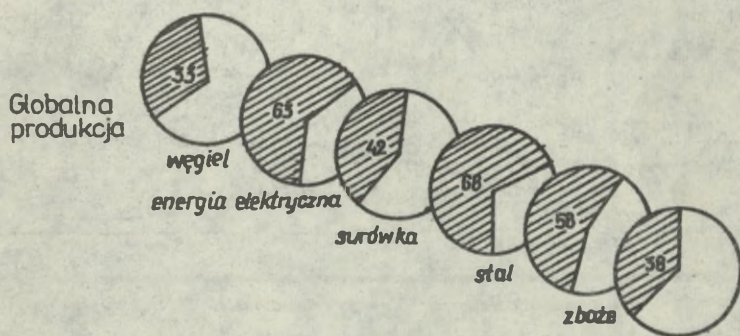
KONWERSJA PRZEMYSŁU USA DO IV. 1943 r. /W NAWIASACH PODANO %/

TURBINY I SILNIKI	→	CZOŁGI, BUDOWA OKRĘTÓW (25)
URZĄDZ. PRZEMYSŁOWE	→	SAMOLOTY, — " — " — (47)
TRAKTORY	→	CZOŁGI, DZIAŁA SAMOBIEŻNE (38)
MASZyny WŁÓKIENNICZE	→	DZIAŁA, PRZYRZĄDY CELOW. (68)
POMPY, KOMPRESORY	→	— " —, POCISKI (60)
SAMOCODY	→	CZOŁGI, SILNIKI, SAMOLOTY (83)
PAROWOZY	→	— " —, CZĘŚCI SAMOCODOWE (90)
WAGONY	→	— " —, SAMOLOTY (69)
MOTOCYKLE	→	— " —, DZIAŁA (39)
MASZyny ELEKTRYCZNE	→	SPRZĘT RADIOTECHN., SAMOLOTY (41)
URZĄDZENIA TELEFON	→	— " — " — " — (79)
ZEGARY	→	ZAPALNIKI, PRZYRZĄDY POKŁAD (79)
MASZyny DO PISANIA	→	KARABINY MASZYNOWE (52)
— " — " — SZYCIA	→	URZĄDZENIA CELOWNICZE (84)
WYROBY TŁOCZONE I EMAL.	→	BOMBY, ŁUSKI (68)
PRZEBORY SZKOLNE	→	URZĄDZENIA CELOWNICZE (84)
SPRZĘT FOTO	→	CELOWNIKI, SPRZĘT RADIOTECHN. (54)

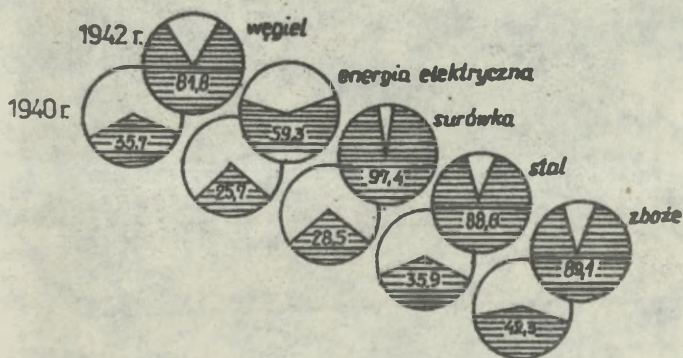
- MOBILIZACJA PRZEMYSŁU OZNACZA URUCHOMIENIE POSIADANYCH REZERW WYTWÓRCZYCH STOSOWNIE DO POTRZEB GOSPODARKI WOJENNEJ
- KONWERSJA /PRZESTAWIENIE/ OZNACZA PODJĘCIE PRZEZ ZAKŁADY WYSPECJALIZOWANE W PRODUKCJI CYWILNEJ NOWEGO ASORTYMENTU PRODUKCJI MILITARNEJ

PODSTAWOWE DANE STATYSTYCZNE ZSRR 1941 – 1945

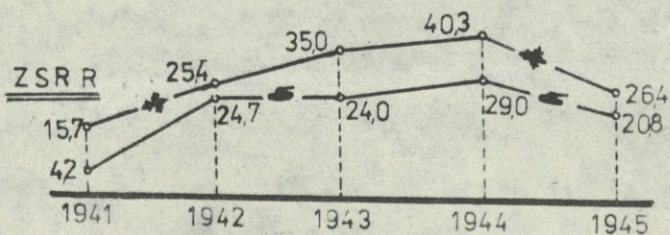
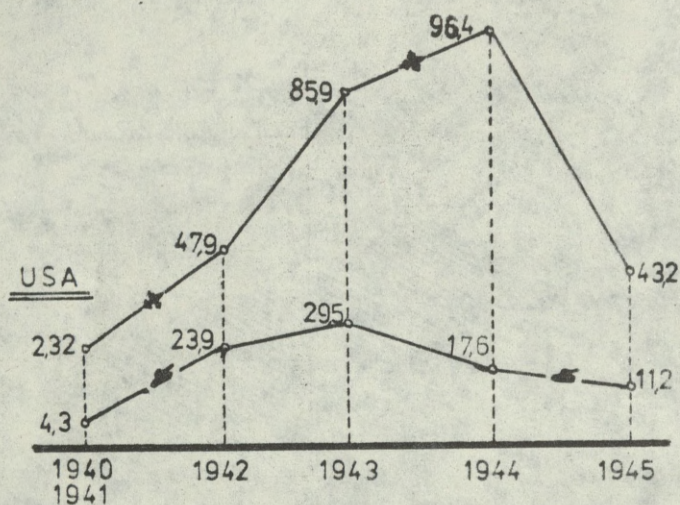
UDZIAŁ REJONÓW OKUPOWANYCH PRZEZ NIEMCY W OGÓLNEJ
PRODUKCJI KRAJU 1940 r.

UDZIAŁ REJONÓW WSCHODNICH W OGÓLNEJ PRODUKCJI KRAJU
/w %/

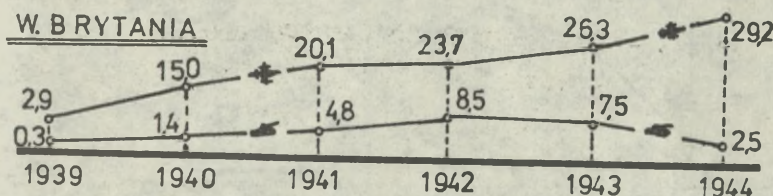
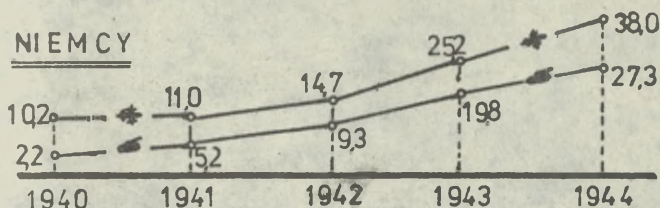
PRODUKCJA SAMOLOTÓW I CZOŁGÓW W LATACH
II WOJNY ŚWIATOWEJ
/tys sztuk/

Zródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 424, 432.

PRODUKCJA SAMOLOTÓW I CZOŁGÓW W II WOJNIE

/tys. sztuk/

Źródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 345, 436.

WYDATKI FEDERALNE NA BADANIA I ROZWÓJ w 1970 roku

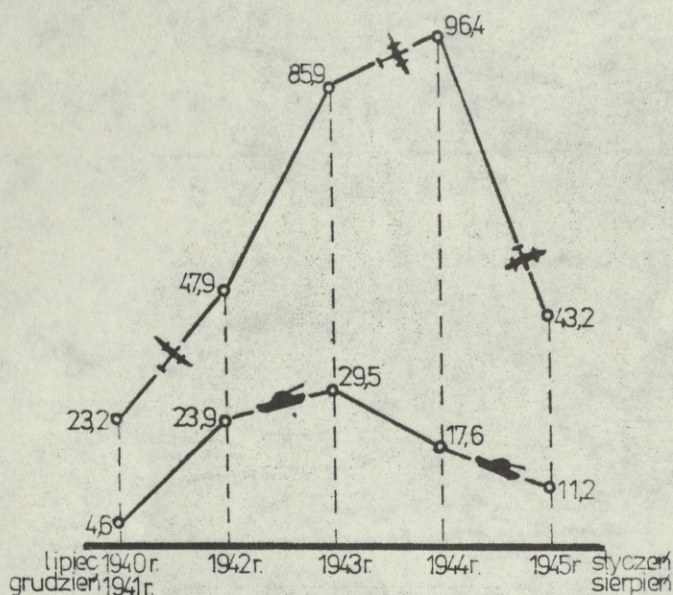
/w mln dol./

Departamenty :

ROLNICTWA	288
HANDLU	118
OBRONY	7424
KOMISJA D/S ENERGII ATOMOWEJ	1346
NASA	3699
ZDROWIA, OŚWIATY I OPIEKI SPOŁ.	1235
WEWNĘTRZNY	153
NARODOWA FUNDACJA NAUKOWA	293
POZOSTAŁE	543
	15099

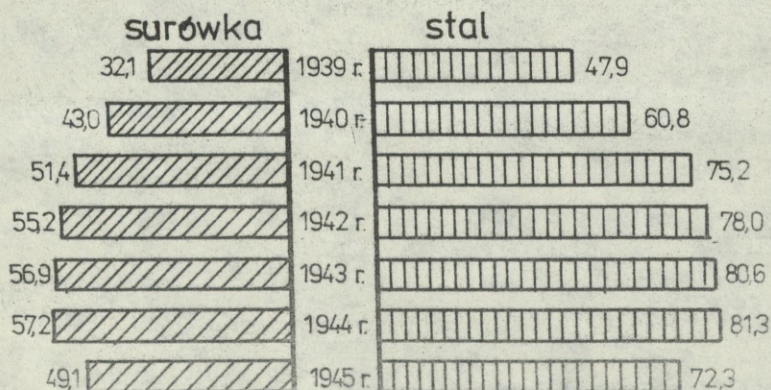
Źródło: H. Schiller: Sternicy świadomości, Kraków 1976.

PRODUKCJA SAMOLOTÓW I CZOŁGÓW w USA /tys. sztuk/

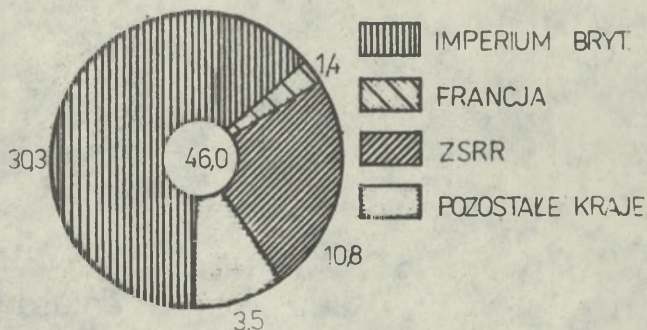
Zródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 452.

WYTOP SUROWKI I STALI w USA /mln ton/

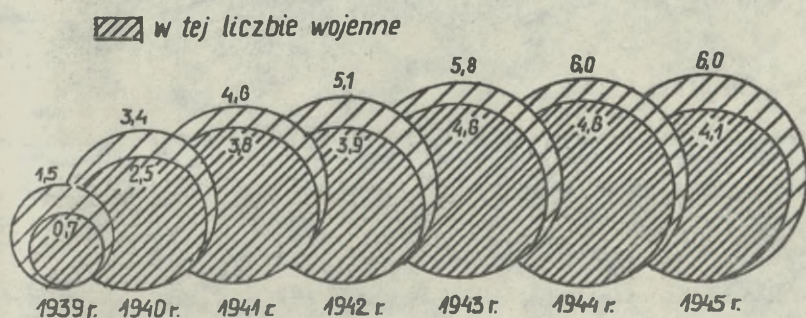
Zródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975.

DOSTAWY I ŚWIADCZENIA W RAMACH
LEND - LEASE
/od 11 marca 1941r. do 30 września 1945r/
/mld dolarów/

Źródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 432.

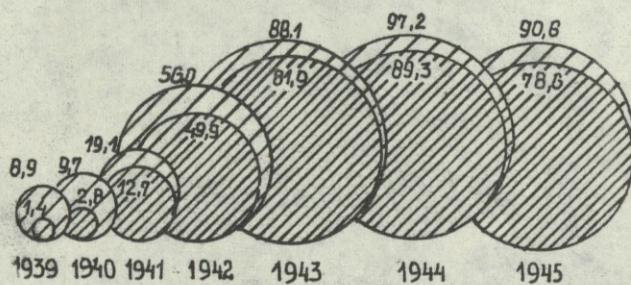
WYDATKI PAŃSTWOWE WLK. BRYTANII
/mld funtów szter./

Źródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 436.

WYDATKI PAŃSTWOWE USA /mld dolarów/

 w tej liczbie wojenne

Źródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 432

WYDATKI BUDŻETOWE PAŃSTW SOCJALISTYCZNYCH
I UDZIAŁ W NICH WYDATKÓW NA OBRONĘ NARODOWĄ

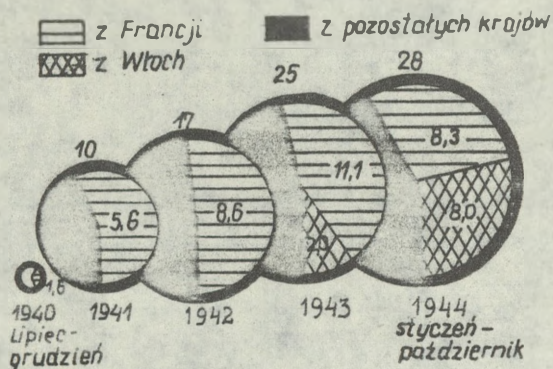
<i>KRAJE</i>	1970	1975	1970	1975
	w liczbach	bezwzględnych	udział w %	
BUŁGARIA				
OGÓŁEM: (w mln lewów)	5 650	9 223	100,0	100,0
-obrona narodowa	918	1 393	16,2	15,1
-inne wydatki				
CSRS				
OGÓŁEM: (mld koron)	194,3	273,8	100,0	100,0
obrona narodowa	14,9	19,7	7,7	7,2
POLSKA				
OGÓŁEM: (mld złotych)	379,3	714,7	100,0	100,0
-obrona narodowa	34,1	47,6	9,0	6,7
RUMUNIA				
OGÓŁEM: (mld lei)	130,9	236,2	100,0	100,0
-obrona narodowa	7,1	9,7	5,4	4,1
WĘGRY*				
OGÓŁEM: (mld forintów)	175,7	316,2	100,0	100,0
-obrona narodowa	9,8	11,1	5,6	3,5
ZSRR				
OGÓŁEM: (mld rubli)	154,6	214,5	100,0	100,0
-obrona narodowa	17,9	17,4	11,6	8,1

* W 1975 r. dane częściowo szacunkowe.

III RZESZA

WPŁYWY Z KRAJÓW OKUPOWANYCH

/mld marek/

Źródło: Historia powszechna, t. 10, Warszawa 1975, s. 345.

CENY ŻYWNOSCI DLA MIASTA W A R S Z A W A W OKRESIE
OKUPACJI HITLEROWSKIEJ /w złotych/

		1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944/IV
Chleb razowy	kg	0,30	1,68	2,80	7,29	10,23	12,20	12,00
Mąka pszenna	"	0,47	2,42	4,48	18,79	27,30	36,60	32,80
Kasza jęczm.	"	0,36	1,10	3,08	15,51	18,72	21,00	19,20
Groch	"	0,36	1,37	5,39	15,33	19,59	23,40	26,20
Masło osek.	"	2,96	12,76	21,47	59,16	167,08	198,40	245,00
Mleko	litr	0,27	1,07	1,49	3,89	8,93	12,30	15,65
Jaja	szt	0,08	0,36	0,54	1,53	3,28	4,30	4,95
Wołowina	kg	1,56	3,81	6,66	21,03	42,80	85,60	96,00
Wieprzowina	"	1,60	6,24	8,77	33,16	78,56	132,50	138,00
Świnina	"	1,58	8,74	15,83	56,65	155,10	190,10	174,00
Kartofle	"	0,10	0,63	0,32	2,19	2,50	5,10	3,45
Cukier	"	1,00	1,67	6,28	22,68	64,68	78,30	95,80
Mydło	"	1,40	.	37,80	45,90	101,23	270,10	.
Nafta	litr	0,38	.	3,83	5,60	15,73	36,60	.
Węgiel	10 kg	0,48	.	1,61	8,42	12,60	13,50	.
Kamgarn	mtr	34,00	.	81,60	177,75	684,00	1879,00	.
Zeszyt szkolny	szt	0,10	.	0,20	0,21	1,60	1,90	.
Cegła	1000 "	159,00	.	150,00	445,00	525,00	700,00	.
Cement	100 kg	5,90	.	9,25	81,00	90,00	90,00	.
Żelazo handl.	1 kg	0,29	.	0,60	3,00	4,00	8,50	.

Źródło: W. Jastrzębski: Gospodarka niemiecka w Polsce 1939-1944, Warszawa 1946

Zestawienie przydziałów żywności dla ludności polskiej po 1 X 1943

	Gramy			Kalorie
	Tłuszcz	Białko	Węglowodany	
Normalny spożywca	1,5	17,0	208,6	939,3
Uprzywilejowany spożywca	16,1	26,9	303,7	1503,6
Ciężko pracujący	19,5	32,0	354,2	1763,2
Najciężej pracujący	28,2	36,0	407,7	2092,5
Przeciętny robotnik polski do 1938	45,4	61,4	472,0	2602,0

Zródło: W. Jastrzębowski: Gospodarka niemiecka w Polsce 1939-44, Warszawa 1946.

Przydziały żywności dla ludności m. Żnina w okresie okupacji hitlerowskiej /tygodniowe/

Artykuł	Odbiorca	Ludność	
		Niemiecka	Polska
Mięso i wyroby z mięsa	dzieci ponad 6 lat	400 g	250 g
	dzieci do 6 lat	250 g	100 g
	robotnicy	600 g	200 g
Tłuszcz	robotnicy	1375 g	-
Chleb	robotnicy	9600 g	5600 g
Jaja	dzieci	2 szt	-
Masło		250 g	62,5 g
Ciasta		800 g	-

Zródło: Żnin, Bydgoszcz, 1965.

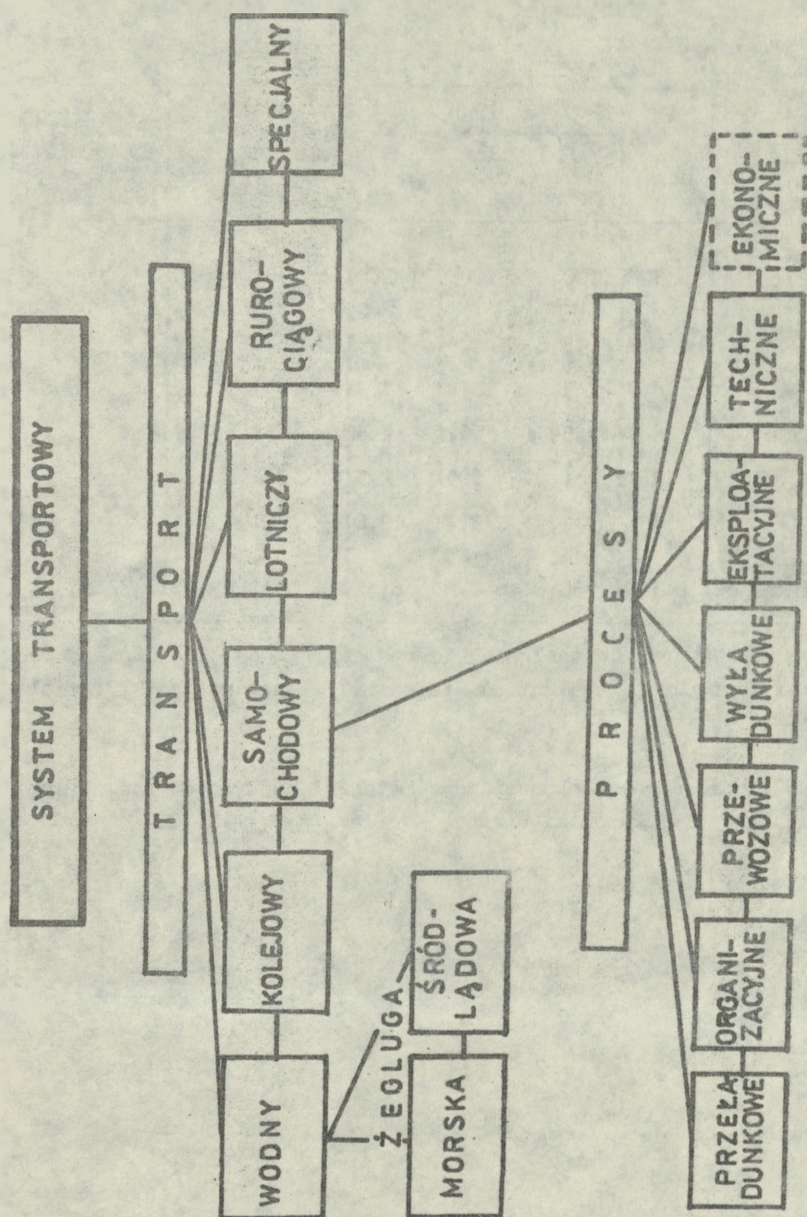
Zestawienie premii za oddanie kontyngentu produktów rolnych w okresie okupacji niemieckiej w Polsce /1943 - 1944/

Produkt	Premie otrzymywane bez trudności i dodatkowych kosztów	Premie w praktyce nie otrzymywane lub za dodatkowymi kosztami
Zboża chlebowe /100 kg/	0,5 l. wódki 0,25 l. nafty 10 % ceny oficjalnej w wyrobach włókien.	0,75 l. nafty 10 % ceny oficjalnej w wyrobach włókien.
Ziemniaki /100 kg/	0,5 l. wódki 10 % ceny oficjalnej w wyrobach włókien.	0,75 l. wódki 10 % ceny oficjalnej w wyrobach włókien.
Rzepak /100 kg/	3 kg oleju 30 kg makuchu	0,5 l. wódki 1 l. nafty
Mleko /100 l./	0,25 kg masła	papierosy

Zródło: W. Jastrzębowski: Gospodarka niemiecka w Polsce 1939-44, Warszawa 1946, s. 349

Schemat powiązań ekonomiki
transportu wojskowego z otoczeniem
zewnętrznym

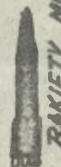
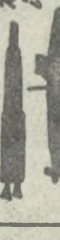

Eksport broni głównych krajów kapitalistycznych w latach
1960-1971 oraz ich udział w eksporcie w okresie 1950-1976

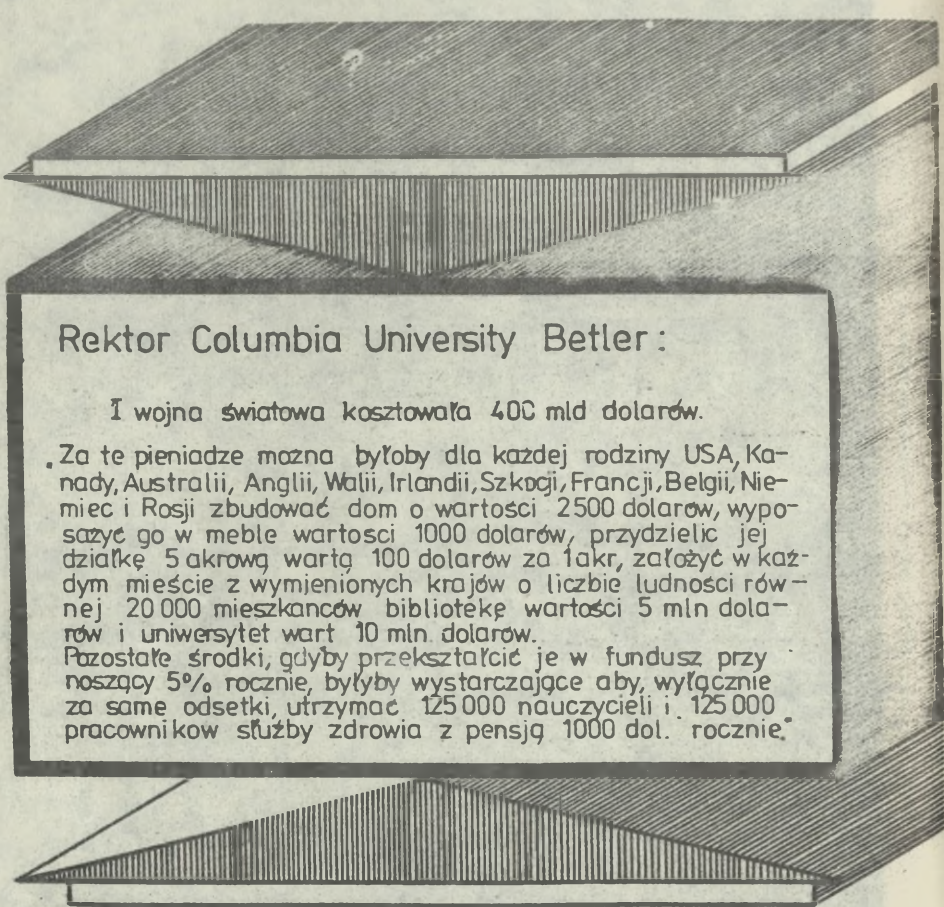
Główni eksporterzy broni	1961-1965		1966-1970		1971		Udział w światowym eksporcie broni w 1950-1976 ^{x/}
	mln dol.	w %	mln dol.	w %	mln dol.	w %	
Światowy eksport broni	16 328	100,0	26 005	100,0	6 156	100,0	100
w tym:							
USA	6 002	36,8	13 405	51,5	3 367	54,7	34
Francja	613	3,8	893	3,4	154	2,5	8
W. Brytania	867	5,3	661	2,5	165	2,7	13
Kanada	261	1,6	605	2,3	187	3,0	.
RFN	436	2,7	514	2,0	130	2,1	.
Razem eksport z pięciu krajów	8 179	50,0	16 078	61,8	4 003	65,0	x

x/ wg szacunku US Arms Control and Disarmament Agency; inne dane: Statistical Abstract of the United States 1973. Washington 1973, tabl. 412, s. 260.

Źródło: Potencjał obronno-ekonomiczny, Materiał na krajowe seminarium wykładowców ekonomiki obrony, Wrocław 1978, s. 177.

Obecne poziomy		PUŁAPY SALT II		Poziomy 1985 bez SALT II	
USA	ZSRR			USA	ZSRR
550	300	 RAKIETY MIRV na lądzie	820 Max.	465	1300+
496	96	 RAKIETY MIRV stacj. na morzu	1200 Maximum	768	500+
0	0	 BOMBOWCE z pocisk. samosterujący	2250 Maximum	120+	0
504	950	 RAKIETY na lądzie i morzu		504	100+
160	848			MORSKIE	0
348	150			0	600
Razem	2058 2344	 BOMBOWCE bez pocisków samosterujących.		225	90
				Razem	2049 2246 2107+2700+

Tabelaryczne zestawienie ograniczeń z tytułu SALT II według
"Washington Post" (przedruk w: "International Herald Tribune" z 10.IV.1979r.).

Rektor Columbia University Betler :

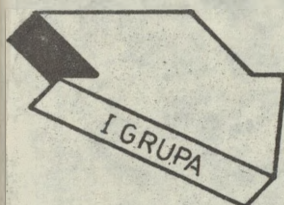
I wojna światowa kosztowała 400 mld dolarów.

Za te pieniądze można byłoby dla każdej rodziny USA, Kanady, Australii, Anglii, Walii, Irlandii, Szkocji, Francji, Belgii, Niemiec i Rosji zbudować dom o wartości 2500 dolarów, wyposażać go w meble wartości 1000 dolarów, przydzielić jej działkę 5 akrową wartą 100 dolarów za 1 akr, założyć w każdym mieście z wymienionych krajów o liczbie ludności równej 20 000 mieszkańców bibliotekę wartości 5 mln dolarów i uniwersytet wart 10 mln dolarów.

Pozostałe środki, gdyby przekształcić je w fundusz przy noszący 5% rocznie, byłyby wystarczające aby, wyłącznie za same odsetki, utrzymać 125 000 nauczycieli i 125 000 pracowników służby zdrowia z pensją 1000 dol. rocznie.

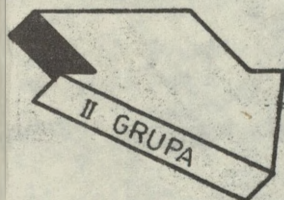
FABRYKA POMYSŁÓW

imię, nazwisko
grupa

JAKIE PRZEDSIĘWZIĘCIA PODJĄŁBYM
/PODJĘŁABYM/ DLA ZŁAGODZENIA NIE –
DOBORÓW ŻYWNOŚCIOWYCH NA RYNKU?

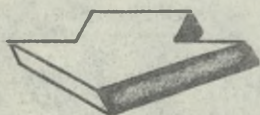
- 1
- 2
- 3
- ⋮

WYMIEN PRZYKŁADOWO ŚRODKI DZIA-
ŁANIA PAŃSTWA W CZASIE POJAWIE-
NIA SIĘ TRUDNOŚCI ŻYWNOŚCIOWYCH
W WARUNKACH GOSPODARKI POGO-
TOWIA WOJENNEGO

1.
2.
3.

DRENAŻ MÓZGÓW

imię, nazwisko
grupa

WYMIENŲ GŁÓWNE WYZNACZNIKI POTENCJAŁU
OBRONNO-GOSPODARCZEGO :

1.
2.
3.
- o
- o
- o

Aneks 3

OPIS FILMÓW DO WYKORZYSTANIA W WYKŁADZIE

Przeglądając katalogi krótkometrażowych filmów oświatowych nie spotkałem filmu odpowiadającego ściśle tematowi wykładu^{25/}. Większość prezentowanych filmów przedstawia walkę i zmagania zbrojne okresu drugiej wojny światowej. W sentencji wielu filmów występują elementy potencjału wojenno-gospodarczego, przygotowań wojennych, militaryzacji i procesy integracji wojenno-ekonomicznej. Obrazy filmowe mogą służyć do ukazania procesu zbrojeń, postępu technicznego, wzrostu potrzeb walczących wojsk, nasycenie techniką współczesnego pola walki, wysiłek i bohaterstwo żołnierzy i zaplecza w czasie wojny. Wiele współczesnych filmów omawiających pokojowe budownictwo w państwach socjalistycznych traktuje o narastaniu potencjału obronno-ekonomicznego.

Współczesne tendencje militarystyczne prezentują filmy wytwórni "Czołówka", jak np.: "I znów czarne skrzydła", "Imperializm ciągle groźny", "Posyłam najlepsze bataliony". Ciągły postęp w dziedzinie uzbrojenia i wymogi stawiane przed przemysłem, nauką i techniką ukazują filmy: "Pierwsza wystartowała", "Dzieje piechoty", "Finale".

Podane niżej tytuły filmów wraz z ich krótką charakterystyką mogą okazać się bardzo pomocnym materiałem przy stosowaniu środków audiowizualnych w czasie wykładów bądź seminariów. Dobór filmów do tematu pozostawia się wykładowcom według ich uznania. Filmy mogą być przedstawione w całości bądź w części, o czym będzie decydował czas przewidziany na poszczególne tematy.

Tytuły filmów pochodzą z katalogów Przedsiębiorstwa Rozpowszechniania Filmów Oświatowych, co ułatwia ich dostępność i odszukanie.

1. "Imperializm ciągle groźny"

Realizacja B. Glusz, produkcja Mafilm - Węgry. Opracowanie wersji polskiej SOF w Łodzi, 1975, dźwiękowy, czarno-biały, czas projekcji 24 minuty.

W chronologicznym montażu zdjęć dokumentalnych pokazano największy dramat naszych czasów - wojnę. Od zakończenia drugiej wojny światowej konflikt zbrojny rozpętywano już 90-krotnie na różnych kontynentach i w różnych krajach. Grecja - rok 1946, Chiny - 1949, Kongo - 1950, Wietnam - 1954, Egipt - 1956, Algieria, Kongo, Ameryka Łacińska, Cypr, Półwysep Indyjski, ponownie Wietnam i Blisko Wschód stają się terenem

25/ Katalog krótkometrażowych filmów szkoleniowych, Zjednoczenie Rozpowszechniania Filmów, Wydawnictwo Katalogów Filmów, Warszawa 1976. Film społeczno-polityczny /poradnik - informator/, Centrala Rozpowszechniania Filmów. Warszawa 1976.

zbrojnych starć dramatów narodowych i ludzkich. Film wskazuje na źródło konfliktów - imperializm, który za wszelką cenę dąży do utrzymania panowania nad światem.

2. "Ogień"

Realizacja A. Brzozowski, produkcja WDF w Warszawie, 1971, dźwiękowy, czarno-biały, czas projekcji 11 minuty.

Film popularno-naukowy o silnej wymowie antywojennej. Pierwsza część nosząca podtytuł "Jest taka wieś w Wietnamie" ukazuje spokojną egzystencję mieszkańców wiejskiej społeczności i codzienne gospodarskie czynności, odmierzające rytm ich pracowitego życia.

W drugiej części zatytułowanej "Była taka wieś w Wietnamie" pokazane są wypalone kikuty domów i usypiska gruzów.

3. "Trudne zwycięstwo"

Film obrazuje sytuację w końcowej fazie drugiej wojny światowej i wkład wniesiony przez poszczególne narody w definitywną rozprawę z faszyzmem. W dalszej części film ukazuje zapoczątkowanie tzw. "zimnej wojny", powstanie bloków militarnych oraz konflikty wstrząsające światem od zakończenia drugiej wojny światowej. Podkreśla też znaczenie Układu Warszawskiego i rolę socjalistycznej wspólnoty w walce o utrwalenie pokoju światowego.

4. "Czarne skrzydła"

Film zmontowano z materiałów archiwalnych. Jest interesującym dokumentem ukazującym historię rozwoju lotnictwa niemieckiego. Dokumentalne zdjęcia filmowe obrazują poszczególne etapy tego rozwoju, od pierwszych próbnych konstrukcji lotniczych, poprzez rozwój aż do produkcji dla celów wojennych. Ostatnie sekwencje filmu przedstawiają ponowny rozwój lotnictwa wojskowego w RFN i uzmysławiają groźbę jaką stanowi ono dla pokoju światowego.

5. "I znów czarne skrzydła"

Film dokumentalny, oparty o zachowane w archiwach materiały kronikarskie, dotyczące zbrodniczej działalności niemieckiej Luftwaffe w czasie ostatniej wojny. Film pokazuje bombardowanie wielu europejskich miast, między innymi Warszawy, ostrzeliwanie terytorium angielskiego pociskami V-1 i V-2. Zademonstrowane w filmie materiały przypominają o dużym wkładzie polskich lotników w rozgromieniu Luftwaffe.

6. "Noc"

Poetycka impresja filmowa, której treścią jest oczekiwanie kobiet powrotu zaginionych w czasie wojny synów i mężów. Symbolicznie potraktowany obraz wraz z sugestywnym dźwiękiem pozwala na czytelne rozwinięcie tematu i oddanie wpływu czasu bez użycia dialogu. Film nagrodzony

na Festiwalu w Mannheim i na Festiwalu Filmów Krótkometrażowych w Krakowie w roku 1962.

7. "Pro memoria"

Etiuda poświęcona pamięci żołnierzy radzieckich i polskich, którzy oddali swe życie w walce o wyzwolenie Polski spod jarzma hitlerowskiego okupanta. Archiwalne zdjęcia ilustrują walki o polskie wsie i miasta. Scenariusz o dużym zabarwieniu emocjonalnym. Film został nagrodzony na Międzynarodowym Festiwalu Filmów Wojskowych Armii Układu Warszawskiego w roku 1972.

8. "Płonący szlak"

W oparciu o autentyczne zdjęcia filmowe i fotografie, dokumenty i materiały z kronik hitlerowskich, realizatorzy ukazują historię trudnej "bitwy o transport" prowadzonej przez partyzantów Gwardii Ludowej i Armii Ludowej w latach 1941-1944. Wprowadzenie w czyn hasła "ani jeden transport z bronią na wschód" - przyniosło w rezultacie ponad 500 wykończonych pociągów, setki kilometrów zniszczonych torów, wysadzonych mostów i wiaduktów. Suche cyfry nabierają konkretności w filmie, który jest pochwałą bohaterstwa bezimiennych żołnierzy-partyzantów.

9. "Żołnierz zwycięski"

Monotematyczna kronika filmowa ukazuje w syntetycznym skrócie udział oddziałów polskich w walkach prowadzonych w Niemczech na wszystkich frontach drugiej wojny światowej. Film pokazuje fragmenty najważniejszych operacji wojskowych i bitew, w których uczestniczyli Polacy, łącznie z zatknięciem sztandaru polskiego na gruzach Berlina. Na zakończenie filmu zaprezentowano współczesne wojsko polskie, doskonale wyszkolone i wyposażone w najnowocześniejszy sprzęt wojskowy.

10. "Konwoje"

Dokument obrazujący udział okrętów polskich w konwojach alianckich do Murmańska i Archangielska. Film zawiera wiele nie znanych dotąd i interesujących materiałów z historii polskiej Marynarki Wojennej w latach drugiej wojny światowej, ze szczególnym podkreśleniem działalności w późnocnych akwenach morskich.

11. "Dzieje piechoty"

Jest to obraz przemian dokonanych na przestrzeni dziejów w piechocie. Mówi o organizacji, taktyce i uzbrojeniu. Ukazuje rolę jaką spełniała piechota w przeszłości oraz podczas drugiej wojny światowej. Wskazuje na zmiany jakie zostały wprowadzone w piechocie w okresie powojennym. Obszerne sekwencje filmu prezentują wojska zmechanizowane, ich operatywność, siłę ognia i skuteczność na współczesnym polu walki.

12. "Pierwsza wystartowała"

Jest to reportaż z jednostek wojsk rakietowych, ukazujący skomplikowane urządzenia i budowę rakiety. Jednocześnie pokazuje wymagania stawiane żołnierzom w przygotowaniu rakiety przeciwlotniczej do odpalenia na nieprzyjacielski cel powietrzny. Film stanowi lekcję poglądową na temat sprawności działania systemu obrony kraju.

13. "Finale"

Film dokumentuje historyczną batalię, jaką był szturm Berlina, prowadzoną przez wojska radzieckie i polskie wiosną 1945 roku. Opierając się na nieznanych dotychczas lub mało wykorzystanych materiałach archiwalnych pochodzących z kronik wojennych armii niemieckiej i radzieckiej realizatorzy ukazują scenerię pola walki, sytuację po jednej i drugiej stronie linii frontu. Film oddaje atmosferę Berlina w ostatnich dniach poprzedzających klęskę III Rzeszy.

14. "Posyłam najlepsze bataliony"

Dokument publicystyczny o wstrząsającej wymowie antywojennej i oskarżycielskiej. W pierwszej części filmu przedstawione są okrucieństwa ostatniej wojny wywołanej przez Hitlera - masowe mordy, egzekucje wykonywane na ludności cywilnej, spalone miasta i wsie, unicestwienie wartości kulturalnych i cywilizacyjnych podbitych narodów. W drugiej części ukazuje podobne metody działania amerykańskich oddziałów wojskowych w czasie wojny w Wietnamie.

W obu wypadkach agresorzy usprawiedliwiają swe poczynania stwierdzeniem, że bronią cywilizacji i dlatego też posyłają na fronty swoje najlepsze bataliony.

15. "Nam-Dinh"

Nam-Dinh, jedno z miast Demokratycznej Republiki Wietnamu zostało doszczętnie zniszczone nalotami dywanowymi na początku roku 1973. W filmie skonfrontowano obrazy ruin ze zdjęciami sprzed nalotu.

16. "Hiroszima, Nagasaki - 1945"

Film jest streszczeniem blisko trzygodzinnego filmu dokumentalnego, wywiezionego z Japonii przez władze amerykańskie, a następnie przekazanego Uniwersytetowi Columbia. Większości zdjęć z Hiroszimy i Nagasaki nie wolno było pokazywać publicznie przez ponad 20 lat. Jest to pozycja dokumentalna relacjonująca pełne przejmujące grozy wydarzenia, jakie rozgrywały się w tych dwóch miastach zniesionych z powierzchni ziemi wybuchem bomby atomowej.

17. "Ruta Katowice"

Film prezentuje główne kierunki polityki inwestycyjnej PRL.

W styczniu 1972 Prezydium Rządu podjęło uchwałę o budowie huty surowcowej "Katowice". Film jest relacją z pierwszego etapu budowy tego inwestycyjnego giganta, który powinien dawać w przyszłości 4,5 mln ton surowców rocznie.

Może być dobrą ilustracją strategii rozbudowy potencjału produkcyjnego na tle kolejnych faz rewolucji naukowo-technicznej.

18. "Polska naszych dni"

Film stara się odpowiedzieć na pytanie: Jaka jest Polska naszych dni? Jak zmienia się kraj? Podkreśla współczesny etap rozwoju kraju w wielu dziedzinach życia: ośrodki przemysłowe, surowce naturalne, rozwiązania komunikacyjne, inwestycje rolne, budownictwo mieszkaniowe. Film jest potwierdzeniem słusznych założeń polityki PZPR, a uzyskane efekty gospodarcze mogą posłużyć jako realizacja okresu pokojowej gospodarki.

PRZYKŁADY TEMATÓW I ZAGADNIENI ZAJĘĆ SEMINARIJNYCH

Temat: TRANSPORT W WARUNKACH NAPIĘCIA MILITARNEGO I WOJNY

Zagadnienia do seminarium:

1. Ogólne założenia transportu w warunkach napięcia militarnego i wojny.
2. Transport samochodowy w systemie obronnym.
3. Transport morski i śródlądowy w warunkach mobilizacji i wojny.
4. Miejsce transportu kolejowego w systemie gospodarki wojennej.
5. Prognozowanie transportu jako składnika potencjału obronno-gospodarczego.

Literatura do zagadnień:

- ad. 1. T. Kamiński: Transport w potencjale wojenno-ekonomicznym kraju, Materiały i Studia WAP nr 55, Warszawa 1976, rozdz. I i II;
W. Stankiewicz: Ekonomia wojenna, Warszawa 1970, rozdz. XI;
B. Stęplowski: Transport w gospodarce wojennej. W: Ekonomia obrony. Materiały do wykładów, Akademia Ekonomiczna Poznań 1976;
- ad. 2. Z. Cygan: Ekonomia transportu samochodowego wojska, Materiały i Studia WAP nr 46, Warszawa 1975;
W. Stankiewicz: Ekonomia wojenna, Warszawa 1970, rozdz. XI;
B. Stęplowski: Transport w gospodarce wojennej. W: Ekonomia obrony. Materiały do wykładów, Akademia Ekonomiczna Poznań 1976;
- ad. 3. J. Lewandowski: Gospodarka morska w systemie gospodarki obronnej. W: Ekonomia obrony, Materiały do wykładów, Akademia Ekonomiczna Poznań 1976, s. 107-116;
- ad. 4. T. Kamiński: Wybrane zagadnienia z ekonomiki transportu samochodowego i kolejowego, Warszawa 1972.
W. Stankiewicz: Ekonomia wojenna, Warszawa 1970, rozdz. XI;
- ad. 5. T. Bejma: Program rozwoju transportu, Nowe Drogi 1976 nr 11, s. 72 - 84;
H. Sajecki: Prognozowanie transportu jako składnika potencjału obronno-gospodarczego. W: Obronne i wojskowe prognozy gospodarcze, Zeszyty Naukowe WAP nr 82, Warszawa 1975.

Temat: FINANSE WOJENNE

Zagadnienia:

1. Finansowanie przygotowań wojennych /historycznie/.
2. System finansowy i jego zadania w dziedzinie gospodarczo-wojennej.
3. Ogólne prawidłowości finansów wojennych. Koszty wojen.

Literatura do zagadnień:

- ad. 1. W. Stankiewicz: *Ekonomika wojenna*, Warszawa 1970, rozdz. XIII;
 W.P. Wasin: *Imperialistyczny militarizm*, Mińsk 1976, rozdz. III, s. 116 - 204;
 J. Wimmer: *Z zagadnień ekonomiki wojskowej XV-XVIII w. Materiały i Studia WAP nr 32*, Warszawa 1974, s. 5-116, /Biblioteka WIET/;
- ad. 2. J. Chechliński: *Finanse wojska, Cz. I Istota i funkcje finansów wojska*, Warszawa 1972;
 W. Stankiewicz: *Ekonomika wojenna*, Warszawa 1970, rozdz. XIII;
- ad. 3. M. Chęciński, T. Grabowski i in. *Historia wojenno-gospodarcza* Warszawa 1967, rozdz. VI p. 5, rozdz. VII p. 2-7;
 W. Stankiewicz: *Ekonomika Wojenna*, Warszawa 1970, rozdz. XIII;
 K. Szyndzielosz: *Rozbrojenie czyli realność wizji, Nowe Drogi* 1976 nr 11, s. 148 - 157.

Temat: PODSTAWOWE PROBLEMY PRZEMYSŁU WOJENNEGO

Zagadnienia do seminarium:

1. Wojenno-ekonomiczna klasyfikacja gałęzi przemysłu.
2. Zadania przemysłu wojennego w okresie pokoju i wojny.
3. Proces planowania obronno-gospodarczego na przykładzie przemysłu maszynowego.

Literatura do zagadnień:

- ad. 1. Z. Kołodziejaka: *Przemysł obronny. W: Ekonomika obrony, Materiały do wykładów*, Akademia Ekonomiczna Poznań 1976;
 F. Majchrzak: *Żywotność gospodarki narodowej. W: Ekonomika obrony, Materiały do wykładów*, Akademia Ekonomiczna Poznań 1976;
 W. Stankiewicz: *Ekonomika wojenna*, Warszawa 1970, rozdz. IX i rozdz. XXIV p. 31.
- ad. 2. W. Grzywacz: *Budowa podstaw ekonomicznych rozwiniętego społec-*

czeństwa socjalistycznego w świetle uchwał VII Zjazdu PZPR, W: Konferencja naukowa na temat: Problemy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego Szczecin 1976, s. 74 - 84;

G. Izdebska: Rozwój światowego rynku broni. W: Potencjał obronno-ekonomiczny. Materiały na krajowe seminarium wykładowców ekonomiki obrony, Wrocław 1978, materiał powielony;

L. Wysocki: Potencjał obronny przemysłu. W: Potencjał obronno-ekonomiczny. Materiały na krajowe seminarium wykładowców ekonomiki obrony, Wrocław 1978, materiał powielony.

ad. 3. J. Borowiecki: Planowanie gospodarczo-obronne. Materiały i studia WAP nr 5 Warszawa 1970, s. 51;

A. Müller: Wpływ militaryzacji na wzrost gospodarczy wysoko rozwiniętych krajów kapitalistycznych. W: Ekonomia obrony. Materiały do wykładów, Akademia Ekonomiczna Poznań 1976;

J. Szpakowski: Interwencjonizm państwowy w systemie kapitalistycznej gospodarki wojennej. W: Ekonomia obrony. Materiały do wykładów, Akademia Ekonomiczna Poznań 1976.

Temat: BUDOWA PLANÓW SYSTEMU OBRONNO-GOSPODARCZEGO PRL

Temat i zagadnienia do seminarium opracowali studenci z grupy Planowania i Cybernetyki.

1. Planowanie jako funkcja polityki społeczno-ekonomicznej:

- technika budowy planów
- optymalizacja planów
- etapy realizacji polityki gospodarczej.

2. Izomorfizm planowania gospodarczego i obronnego:

- powiązanie strumieni informacyjnych i zasileniowych w systemie obronnym i gospodarczym.

3. Kierunki doskonalenia systemu planowania obronnego i wojskowego.

Aneks 5

PRZYKŁADY PYTAŃ KONTROLNYCH

A. Pytania problemowe

1. Scharakteryzuj model gospodarki wojennej.
2. Scharakteryzuj model gospodarki demobilizacyjnej.
3. Czym charakteryzuje się model gospodarki pogotowia wojennego?
4. Czym zajmuje się ekonomika obrony i jakie związki łączą ją z ekonomią polityczną i nauką wojenną?
5. Dlaczego narodziny ekonomiki wojennej jako samodzielnej dyscypliny wiedzy wiążą się z I wojną światową?
6. Jakie zagadnienia w modelu gospodarki pokojowej interesuje ekonomikę wojenną?
7. Na czym polega mobilizacja gospodarcza?
8. Czy znasz współcześnie występujące systemy gospodarki pogotowia wojennego i gospodarki wojennej?
9. Wymień kryteria pozwalające ustalić przemienne modele gospodarki wojennej.
10. Uzasadnij tezę Engelsa o uwarunkowaniu zjawisk wojennych przez stosunki gospodarcze i społeczne.
11. Co rozumiemy pod pojęciem potencjału wojenno-ekonomicznego kraju?
12. Wymień podstawowe zasoby decydujące o wielkości potencjału wojenno-ekonomicznego.
13. Jaki istnieje związek między aktualną doktryną wojenną, a zasadą analizy potencjału wojenno-ekonomicznego?
14. Co oznacza maksymalizacja produkcji wojennej?
15. Oceń jakie znaczenie dla procesu mobilizacji gospodarczej posiada czynnik czasu. Podaj znane z historii przykłady znaczenia czynnika czasu.
16. Co rozumiesz przez pojęcie mobilizacji gospodarczej "w głąb" i "wszerz"?
17. Uzasadnij, że gospodarka socjalistyczna ma przewagę nad gospodarką kapitalistyczną w dziedzinie szybkości przestawienia się na tory wojenne.
18. Jakie zmiany dostrzegasz we wzajemnych proporcjach między produkcją sektora cywilnego i militarnego w gospodarce pokojowej, pogotowia wojennego i wojennej?
19. Na podstawie znanych faktów i teorii ekonomii przeprowadź analizę zasobów ludzkich zakładając stron mobilizacji gospodarczej.
20. Dlaczego mechanizm rynkowy jest nieprzydatnym narzędziem wojen-

nej alokacji zasobów ?

21. Na podstawie założeń gospodarki socjalistycznej i kapitalistycznej przedstaw metodę pośrednią i bezpośrednią wojennej alokacji zasobów.

22. Jakie wnioski możemy wyciągnąć z analizy modelu wzrostu gospodarczego, jeżeli dokonamy podziału inwestycji na cywilną i wojсковą ?

Omate 23. Co oznacza wojenny potencjał siły roboczej ? Przedstaw główne kierunki analizy tego potencjału.

Omate 24. Czym charakteryzuje się tzw. demograficzne prawo wojny i jak odbiło się w naszych polskich warunkach ?

Omate 25. Wylicz możliwe potencjalne rezerwy siły roboczej w warunkach gospodarki wojennej.

26. Uzasadnij konieczność kompleksowego traktowania spraw mobilizacji i alokacji zasobów ludzkich dla zaspokojenia potrzeb obronnych.

27. Jakie problemy mogą się pojawić w dziedzinie wykorzystania kwalifikowanej kadry w planowaniu obronnym ?

Mozow 28. Wymień podstawowe grupy surowców strategicznych i uzasadnij ich znaczenie dla gospodarki.

Senik 29. Do jakich wniosków dochodzi się przy bilansie surowców strategicznych ?

30. Wymień wady i zalety koncepcji autarkii surowcowej w świetle współczesnej gospodarki pokojowej i pogotowia wojennego.

31. Scharakteryzuj możliwości wykorzystania surowców strategicznych w ramach państwa i koalicji państw na dowolnym przykładzie jednego z państw i ugrupowania gospodarczego lub militarnego.

32. Jakie wskaźniki można stosować przy naliczaniu surowców strategicznych ?

Senik 33. Jakie znaczenie dla współczesnej gospodarki pogotowia wojennego ma rozwinięty przemysł metalurgiczny i elektroniczny ?

34. Jaką klasyfikację można przeprowadzić w ramach przemysłu zbrojeniowego ?

Wojpc 35. Jakie elementy i czynniki będą decydowały o żywotności gospodarki narodowej w okresie zagrożenia i wojny ?

Wojpc 36. Omów znaczenie rolnictwa jako źródła podaży zasobów siły roboczej, surowców i transportu w warunkach pogotowia i wojny.

37. Jak rozumieć zasadę autarkii rolnej w polityce obronnej państwa ?

Wojpc 38. Jakie specyficzne cechy występują w procesie przestawienia rolnictwa na tory gospodarki wojennej ?

39. Uzasadnij, że socjalistyczna gospodarka rolna ułatwia kierowanie wysiłku obronnego państwa.

40. Jakie główne problemy wynikają dla wojennej polityki rolnej z

koncepcji wojny rakietowo-nuklearnej ?

41. Daj krótką charakterystykę podstawowych rodzajów transportu z punktu widzenia potrzeb wojenno-ekonomicznych.

42. Jak oceniaś stan środków transportu i infrastruktury transportowej w Polsce z punktu widzenia potrzeb obronno-ekonomicznych ?

43. Czy występujące obecnie tendencje w dziedzinie transportu można ocenić jako korzystne z punktu widzenia obronności ?

Wymień kierunki działania władzy w tej dziedzinie gospodarki.

44. Jakie rozwiązania w dziedzinie transportu proponujesz dla zapewnienia jego sprawności w okresie gospodarki pokojowej i żywotności w okresie wojny ?

45. Przy jakich modelach gospodarki nie będą uwzględniane obowiązujące założenia podaży i popytu na rynku towarowym ?

46. Jakim celom musi służyć system racjonowania konsumpcji w socjalistycznej gospodarce wojennej ? Czy racjonowanie konsumpcji wystąpi w gospodarce kapitalistycznej.

47. Jakie systemy możliwe są do zastosowania w warunkach racjonowania konsumpcji ?

48. Jak zapobiec naruszeniu warunków równowagi na rynku artykułów konsumpcyjnych ?

49. Scharakteryzuj ponoszone współcześnie przez państwa wydatki na zbrojenia i skutki tych wydatków.

50. Jakie główne zadania spełnia system finansowy w procesie przygotowań gospodarczo-obronnych ?

51. Jaką grupę wydatków zaliczysz do bezpośrednich i pośrednich z punktu widzenia wojskowego ?

52. Wymień znane poglądy na zagadnienia finansowania długotrwałych wojen.

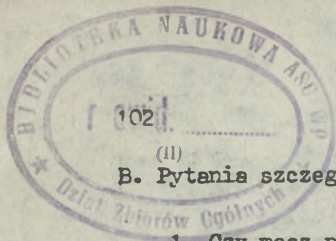
53. Podaj przykłady świadczące o gwałtownym wzroście kosztów współczesnych systemów uzbrojenia i sprzętu oraz ich skutki gospodarczo-społecznych.

54. Jak optymalnie można wykorzystać nakłady finansowe związane z systemem obronnym państwa ?

55. Daj ocenę procesów integracyjnych w dziedzinie wojskowej i ekonomicznej we współczesnym świecie.

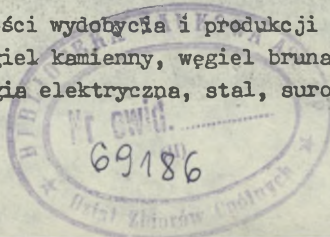
56. Jakie różnice dostrzegasz w charakterze współczesnej "wojny gospodarczej" w porównaniu z blokadą kontynentalną Napoleona i działaniami podejmowanymi w II wojnie światowej ?

57. Podaj znane przykłady działań - odpowiadających sytuacji blokady gospodarczej - podejmowanych przez państwa kapitalistyczne wobec państw socjalistycznych.

(11)
B. Pytania szczegółowe

1. Czy masz poczucie pewności, że żyjemy w warunkach trwałego pokoju ? Podkreśl: tak, nie.
2. Jakie widzisz główne niebezpieczeństwa zagrażające człowiekowi w obecnej dobie ? Spróbuj wyliczyć.
3. Ekonomia obrony jako przedmiot wykładowy i dyscyplina naukowa jest:
 - częścią składową ekonomii politycznej,
 - częścią składową sztuki wojennej,
 - częścią składową nauk politycznych,
 - samodzielną dyscypliną wiedzy,
 - samodzielną dyscypliną wojskową.Podkreśl prawidłową odpowiedź.
4. Ekonomia obrony zajmuje się:
 - gospodarką sił zbrojnych,
 - budowaniem praw i prawidłowości wojny,
 - badaniem praw i prawidłowości gospodarki w trakcie budowy i realizacji systemu gospodarki wojennej,
 - społecznymi aspektami wojny.Podkreśl prawidłową odpowiedź.
5. Wymień główne wyznaczniki potencjału obronno-gospodarczego.
6. W okresie wojennej mobilizacji gospodarczej rolnictwa hodowla będzie ulegała zwiększeniu czy zmniejszeniu ? Podkreśl odpowiedź prawidłową, podaj krótkie uzasadnienie.
7. W czasie II wojny światowej zginęło ogółem: 20 mln, 35 mln, 6 mln, 55 mln ludności ? Podkreśl odpowiedź prawidłową.
8. Co oznacza konwersja zakładu produkcyjnego w świetle ekonomiki wojennej ?
9. Co to są bezpowrotne straty zasobów ludzkich w czasie wojny ?
10. Czy sądzisz, że w obecnych warunkach możliwe jest przeprowadzenie w sposób ukryty częściowej mobilizacji gospodarczej /np. w RFN/ ? Podaj krótkie uzasadnienie.
11. Wymień modele gospodarki wojennej.
12. Przy jakim procesie poboru do sił zbrojnych może wystąpić krytyczny punkt czynnika ludzkiego ?
13. Jakie przedsięwzięcia podjąłbym /podjęłabym/ dla złagodzenia niebezpieczeństwa żywnościowego ?
14. Wymień przykłady środków działania państwa w warunkach pojawiania się trudności żywnościowych w okresie gospodarki pogotowia wojennego.
15. Podaj aktualne wielkości wydobycia i produkcji następujących surowców w Polsce: węgiel kamienny, węgiel brunatny, miedź, ołów, siarka, cement, energia elektryczna, stal, surowka żelaza itp.

20. -

BIBLIOTEKA

ASG

NAUKOWA

47763